

Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen

**Nederlands in de ABC-eilanden en
Suriname:
Een reflectie van de banden tussen het
Koninkrijk Nederland en zijn ex-kolonies**

Wetenschappelijke verhandeling
18 199 woorden

MASTERPROEF MANAMA CONFLICT AND DEVELOPMENT

Louise Vanderputte

PROMOTOR: PROF. DR. BRUNO DE CORDIER

COMMISSARIS: TOMAS VAN ACKER

Academiejaar 2012-2013

There is of course no such thing as an 'apolitical' language as there is no such thing as an 'apolitical' person... Politics is human relations, and language is an organic component of such relations. It is simply impossible to disassociate languages from the contexts in which they are learned and used” (Perea 1992: 250 qtd. in Souther 2007: 124).

Dankwoord

De masterproef voltooiën was niet mogelijk geweest zonder de medewerking van enkele personen. Vooreerst wil ik mijn promotor, Bruno De Cordier, bedanken voor zijn begeleiding en aanmoediging. Ik wil ook graag de 22 Arubaanse en Curaçaose respondenten bedanken die de tijd hebben genomen om mijn enquête in te vullen en hun waardevolle meningen met mij te delen. Verder ben ik enorm dankbaar aan Erik Mijts, mijn moeder; Inge Gyssens en mijn vader; Stephan Vanderputte, voor hun deskundig advies en hun hulp. Ik uit mijn speciale dank aan Juliette Cauwe en Emilie Plouvier voor het nalezen en de steun die ze mij gegeven hebben. Tenslotte bedank ik Gilles Van Impe, die altijd in mij gelooft.

Inhoudstafel

LIJST VAN FIGUREN	4
LIJST VAN TABELLEN	4
INLEIDING.....	5
ONDERZOEKSVRAAG EN METHODOLOGIE	10
ONDERZOEKSVRAAG	10
METHODOLOGIE	10
SCHETS VAN DE POLITIEKE EN ECONOMISCHE GESCHIEDENIS	12
DE 20 ^{STE} EEUW: ECONOMIE EN MIGRATIE	12
<i>Voor de onafhankelijkheid</i>	<i>12</i>
<i>De onafhankelijkheid van de kolonies</i>	<i>14</i>
<i>De Surinaamse onafhankelijkheidsstrijd en de Decembermoorden</i>	<i>15</i>
DE 21 ^{STE} EEUW: DE SITUATIE WORDT IN VRAAG GESTELD.....	17
<i>Waarom toch Nederlands?.....</i>	<i>17</i>
<i>Engels en Spaans, goede alternatieven?.....</i>	<i>19</i>
<i>Huidige banden met Nederland: economie en migratie</i>	<i>20</i>
TAAL IN DE ABC-EILANDEN: DE ROL EN INVLOED VAN PAPIAMENTO, CREOOL MET UITZONDERLIJKE STATUS	23
DE SURINAAMSE TAALSITUATIE: SRANANTONGO ALS INTERETNISCH COMMUNICATIEMIDDEL	25
VERGELIJKING TUSSEN DE TWEE TAALSITUATIES.....	28
DE NEDERLANDSE KIJK OP DE POSTKOLONIALE RELATIE EN 10-10-10	30
TAALBELEID IN HET POLITIEKE LANDSCHAP	33
PAPIAMENTO ALS STOKPAARDJE VOOR DE NATIONALISTEN?.....	34
SRANAN ALS TAAL VAN EMANCIPATIE?	34
ENQUÊTE ONDER LOKALE TAALBELEIDSMAKERS EN TAALKUNDIGEN.....	35
METHODE VAN ENQUÊTE.....	35
VRAGENLIJST.....	36
RESULTATEN VAN DE ENQUÊTE EN BESPREKING	37
OPINIES UIT ANDERE BRONNEN	43
CONCLUSIE EN BESPREKING.....	45
BIBLIOGRAFIE.....	47

Lijst van figuren

Figuur 1: Suriname en buurlanden	6
Figuur 2: De Nederlandse Antillen	7
Figuur 3: Net official development assistance and official aid received (current US\$)	22

Lijst van tabellen

Tabel 1: De ex-kolonies van het Koninkrijk der Nederlanden (na 1813)	5
Tabel 2: Moedertalen op Curaçao en Aruba	17
Tabel 3: Moedertalen in Suriname	18
Tabel 4: Samenvatting resultaten tevredenheidsonderzoek	31
Tabel 5: Vragenlijst	36
Tabel 6: Woonplaats van respondenten	37
Tabel 7: Talen gesproken door respondenten	38

Inleiding

De rol van een taal in een bepaalde sociale context kan niet bepaald worden zonder begrip van de sociaalhistorische context waarbinnen die taal is geëvolueerd (Ricento, 2000). De sociolinguïstische geschiedenis van de voormalige kolonies van Nederland weerspiegelt hun verhoudingen met de ex-kolonisator. Alle huidige taalpolitieke kwesties in de ex-kolonies wortelen in het koloniale verleden en om deze te begrijpen moeten we naar het verleden kijken (Groeneboer, 1997). Mijn interesse in de wisselwerking tussen taal, politieke en sociale verhoudingen en het verleden hebben mij bij het onderwerp van mijn masterproef gebracht. Taal kan, naast een communicatiemiddel, een niet te onderschatten middel van (politieke) macht zijn. In meertalige situaties bepaalt de taal die je spreekt mee je plek op de sociale ladder. Deze aspecten van taal zijn ontzettend belangrijk in taalbeleid en onderwijsplanning; kwesties die in de Nederlandse ex-kolonies actueel en voortdurend in evolutie zijn (Groeneboer, 1997).

Tabel 1 De ex-kolonies van het Koninkrijk der Nederlanden (na 1813)

Voormalige kolonie	Huidige naam	Politieke status	Officiële talen
De Nederlandse Antillen	Aruba	Autonoom land binnen het Koninkrijk	Nederlands, Papiamentó
	Bonaire	Openbaar lichaam: bijzondere gemeente van Nederland	Nederlands, Papiamentó
	Curaçao	Autonoom land binnen het Koninkrijk	Nederlands, Papiamentó
	Saba	Openbaar lichaam: bijzondere gemeente van Nederland	Nederlands, Engels
	St Eustatius	Openbaar lichaam: bijzondere gemeente van Nederland	Nederlands, Engels
	St Maarten	Autonoom land binnen het Koninkrijk	Nederlands, Engels
Suriname	Republiek Suriname	Autonoom land	Nederlands
Nederlands Indië	Republiek Indonesië	Autonoom land	Indonesisch

Suriname ligt tussen Guyana, Frans-Guyana en Brazilië in het noordoosten van Latijns-Amerika.

Figuur 1: Suriname en buurlanden. Uit "Guyana, Suriname and French Guiana, South America's Forgotten Corner?" Latinworld.com, 2013.

De relatie tussen Nederland en Suriname is steeds bewogen geweest, vooral sinds de Decembermoorden in 1982, waarbij de militaire regering onder leiding van huidige president Desi Bouterse, 15 prominente burgers en critici van de regering executeerde in de nacht van 8 december (Snijders, 2000). Na deze gebeurtenis heeft Nederland de relaties bevroren, alle financiële steun stopgezet en zich openbaar niet akkoord verklaard met de Surinaamse regering. Ondertussen zijn er wel al terug toenaderingen ondernomen op verschillende vlakken. In Suriname is Nederlands de enige officiële taal hoewel er daarnaast minstens zeven andere talen gesproken worden door een aanzienlijk deel van de bevolking. De taal voor interetnische communicatie is Sranantongo (Charry, 1983).

De voormalige Nederlandse Antillen bestaan uit zes eilanden: op de drie Bovenwindse eilanden Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten wordt voornamelijk Engels gesproken, op de drie Benedenwindse eilanden Aruba, Bonaire en Curaçao, wordt (onder andere) Nederlands gesproken.

Figuur 2: De Nederlandse Antillen. Uit “Einde van de Nederlandse Antillen.” Wereldkids – Radio Nederland Wereldomroep, 2010.

De Benedenwindse eilanden, ook wel de ABC-eilanden genoemd, liggen voor de kust van Venezuela en werden door de Nederlanders overgenomen van de Spanjaarden in 1636. Op alle eilanden, maar vooral Curaçao, heeft de slavenhandel een grote rol gespeeld (Bakker en van der Veer, 1999). Op Curaçao en Bonaire is er een sterker merkbare Afrikaanse invloed dan in Aruba, omdat slavernij op Aruba in veel mindere mate aanwezig was (Fouse, 2002). Ondanks hun (deels) gedeelde geschiedenis is er een zekere verdeeldheid tussen de eilanden. Elke bewoner voelt zich Arubaan, Curaçaoënaar of Bonaireaan en geen Antilliaan (of Nederlander) (Rutgers, 2004). In Curaçao en Aruba is ook Papiamentu, naast Engels en Nederlands een officiële taal. Bonaire is als kleinste van de drie eilanden vaak minder gerepresenteerd in de literatuur over de Nederlandse Antillen. Het Nederlands bindt Bonaire nu nog met Aruba en Curaçao, maar politiek gezien behoort het eiland nu tot de BES-eilanden (Bonaire, St. Eustatius en Saba, zie tabel 1) die bijzondere gemeenten van Nederland zijn (Rijksoverheid, 2011). Deze verschillen hebben zich in mijn onderzoek vertaald in een minder gedetailleerde beschrijving van de Bonaireaanse situatie en geschiedenis.

Nederlands-Indië was de benaming voor de door Nederland bezette gebieden in de Indische archipel, het huidige Indonesië. De Japanse invasie van 1942 maakte een einde aan 340 jaar Nederlands bewind in het gebied. In 1949 erkende Nederland eindelijk de onafhankelijke Republiek Indonesië. Hoewel het Nederlands in Indonesië niet volledig verdwenen is heeft de republiek geen rechtstreekse politieke (afhankelijkheids)banden meer met Nederland (Wikipedia, 2013). Nederlands-Indië is dus geen relevante case voor deze verhandeling.

Waarom Aruba, Bonaire en Curaçao? De drie eilanden hebben verschillende politieke statussen. Hierdoor kan een interessante vergelijking gemaakt worden tussen Aruba en Curaçao als autonoom land binnen het Koninkrijk en Bonaire als bijzondere gemeente van Nederland. Waarom niet St. Maarten, St. Eustatius en Saba? Op de Bovenwindse eilanden wordt voornamelijk Engels gesproken, ook al is Nederlands er de bestuurstaal sinds 2010, nadat de eilanden ervoor kozen deel te blijven uitmaken van Nederland. Er is een belangrijk verschil tussen de taalkundige verdeling van het voormalige land de Nederlandse Antillen en de politieke verdelingen van de eilanden (Bakker en van der Veer, 1999) waar ik later verder op zal ingaan.

De vergelijking met Suriname is interessant door de aanwezigheid en populariteit van het Sranantongo, een creooltaal waarvan de status enigszins vergelijkbaar is met die van het Papiamentu, de creooltaal van de ABC-eilanden. Er zijn interessante gelijkenissen en verschillen op te merken tussen de Surinaamse en Antilliaanse (taal)situaties die de bespreking van de afzonderlijke cases verrijken. Surinaams Nederlands is een continuüm tussen Sranantongo en Nederlands, waartussen veel variaties bestaan en sterke wederzijdse invloed (Charry, 1983). Papiamentu bevat daarentegen slechts enkele woordjes Nederlands, ondanks honderden jaren van taalcontact (Mijts, 2010). Het is echter niet mijn bedoeling geweest om mijn onderwerp taalkundig te benaderen, ook al leent de materie zich daartoe. Mijn focus ligt eerder op de sociopolitieke omkadering van het postkoloniaal taalbeleid in de ABC-eilanden en Suriname.

Het Papiamentu is een succesvolle taal, die goed vertegenwoordigd is in literatuur, beleid en onderwijs op de ABC-eilanden (Romero, 2011). Nederlands is voor relatief weinig Antillianen de moedertaal. Curaçao heeft met ongeveer elf procent het hoogste aantal Nederlandse moedertaalsprekers. Op Bonaire en Aruba wonen er respectievelijk slechts 7 procent en 5 procent eerste taalsprekers van het Nederlands (Smeets, 2001). Nederlands is eveneens de bestuurstaal, tot voor kort enige onderwijstaal en taal van de rechtspraak op de drie eilanden (Bakker en van der Veer, 1999).

De kolonisator beïnvloedt de taalkundige situatie in de veroverde gebieden door het invoeren van zijn taal. Ook migratie kan een sterke invloed hebben op taal en taalgebruik. De verschillende talen die in de Antillen en in Suriname worden gesproken hebben veel verschillende ontstaans- en bestaansredenen (Bakker en van der Veer, 1999; Charry, 1983). Ik richt mij op het Nederlands en de geschiedenis van die taal in de ex-kolonies van het Koninkrijk der Nederlanden. Ik wil onderzoeken hoe de evolutie van de rol die het Nederlands in die landen de veranderingen in de relaties reflecteert. Bij het vergelijken van de situatie in Suriname en die in Aruba, Bonaire en Curaçao valt het verschil in het verloop van de dekolonisatie en onafhankelijkheid op. Dit is dan ook het beginpunt van mijn onderzoek, hoewel het soms nodig is om verder in het verleden te kijken om een volledig beeld te schetsen. Ik wil onderzoeken hoe taal in een samenleving mee evolueert met en invloed heeft op sociale en economische veranderingen en hoe taalbeleid daar soms op achter kan lopen.

Hoefte (1996) stelt in vraag of er tussen Nederland en zijn ex-kolonies wel een echte relatie en wederzijds engagement bestaat. Nederland heeft zich vooral na 1969 beziggehouden met de administratieve en financiële situatie op de eilanden. Het concept *good governance* of deugdelijk bestuur heeft volgens Hoefte in grote mate de aard van de relatie tussen Nederland en de Antillen (meer dan Suriname) bepaald.

Er blijkt een paradoxale verhouding te bestaan tussen Nederlandse politieke invloed in een ex-kolonie en het belang van de Nederlandse taal op die plek: Suriname heeft al decennia lang een zwakke relatie met Nederland maar Nederlands is er een hoge statustaal (Mijts, 2010). Het grote verschil in houding tegenover Nederlands tussen de ABC-eilanden en Suriname komt hier aan het licht. In de ABC-eilanden wordt er gestreefd naar een grotere aanvaarding en promotie van Papiamentu, terwijl in Suriname het Nederlands meestal wordt verkozen boven Sranantongo. Sranantongo is er de taal van interetnische communicatie en Nederlands wordt er beschouwd als sleutel voor maatschappelijke vooruitgang na de “gefaalde” onafhankelijkheid en als neutrale lingua franca tussen 20 vreemde talen. In Suriname is nog slechts 1% van de bevolking van Europese afkomst dus Nederlands is behoorlijk neutraal geworden. Op de ABC eilanden heerst er een relatief voorspoedige economische situatie die de “luxe” creëert om zich door middel van de eigen taal af te zetten tegen het Nederlands en zijn nationale identiteit uit te drukken (Mijts, 2010).

Taalbeleid is een onderdeel van de politieke machine, die op haar beurt onder andere wordt beïnvloed door ideologieën (Ricento, 2000). Taalgebruik is nu eenmaal zeer moeilijk wettelijk te regelen, of het nu vanuit goede of slechte bedoelingen gebeurt. Vooral in de ABC-eilanden, waar de taalkwestie zeer levendig is, lijkt dit citaat van de Puerto Ricaanse juriste Nilita Vientos Gaston over de positie van het Spaans en het Engels in Puerto Rico erg van toepassing: “Het debat over de taal eindigt pas wanneer er een beslissing genomen is over onze politieke toekomst.” (geciteerd in van Putte, 1994)

Onderzoeksvraag en methodologie

Onderzoeksvraag

In deze wetenschappelijke verhandeling is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

- A. Hoe is de rol en status van de Nederlandse taal geëvolueerd in Aruba, Bonaire, Curaçao en Suriname sinds hun dekolonisatie en hoe reflecteert dit de evolutie van de banden tussen Nederland en deze landen op politiek en sociaal vlak? Omgekeerd: welke gevolgen heeft deze evolutie (gehad) en wat waren de beïnvloedende factoren op sociaal, cultureel, economisch en migratie vlak?
- B. Hoe ziet de taalkundige toekomst van deze landen eruit en hoe passen de andere grote talen in deze gebieden (Engels, Spaans, Papiamentu en Sranantongo) in het plaatje?

Mijn hypothese is dat de component ideologie in deze situaties een grote rol speelt. Taal symboliseert soms een aspect van een strijd om politieke macht en economische middelen. De overlevingskansen van een taal worden deels bepaald door de sociale (en bijgevolg economische) voordelen die het beheersen en gebruiken van die taal met zich meebrengen.

Methodologie

Voor het antwoord op eerste deel van mijn onderzoeksvraag heb ik mij verdiept in de (koloniale) geschiedenis van de Antillen en Suriname, met als rode draad de evolutie van het taalbeleid en -gebruik. Voor de 21ste eeuw en de recente ontwikkelingen was het belangrijk om zeer recente (online) bronnen te gebruiken. Slechts 3 jaar geleden hebben er zeer belangrijke staatkundige hervormingen plaatsgevonden tussen Nederland en de Antillen. Belangrijke bronnen voor de literatuurstudie waren de publicaties op de verschillende overheidswebsites, toespraken en notities van politici, kritische essays en artikels van taalwetenschappers en opiniestukken rond het thema in de internationale pers. Ik heb geprobeerd om de twee cases min of meer gescheiden te houden en een korte vergelijking te maken op relevante raakvlakken.

Voor het tweede deel van de onderzoeksvraag heb ik aan de hand van een uitgebreide literatuurstudie een questionnaire ontworpen die voorgelegd werd aan taalbeleidsmakers, taalkundigen en docenten. De vragenlijst peilt naar de mening van deze professionals over de verhouding en verstandhouding tussen Nederland en zijn ex-kolonies en hoe het behoud (of het achterlaten) van de Nederlandse taal daar in past. De antwoorden van de 22 ingevulde vragenlijsten heb ik geanalyseerd en de opvallendste gelijkenissen en interessante opmerkingen eruit gehaald. De open meningsvragen van de vragenlijst zorgden voor een reeks zeer persoonlijke antwoorden die deels uiteenlopend waren maar toch een aantal tendensen aantoonde of bevestigde. Daarnaast heb ik vanuit externe bronnen enkele andere relevante opinies samengevat om situatieschets te vervolledigen. Door het literatuuronderzoek aan te vullen met meningen van

professionals die de huidige context kennen wil ik de situatie in kaart brengen met een focus op het heden en de toekomst. Gezien de recente beleidsveranderingen (2010) zijn de laatste jaren belangrijk voor een realistisch beeld van de (taalkundige) situaties in de ABC-eilanden en Suriname. De literatuurstudie biedt een essentiële kijk op het verleden en de evolutie tot het heden, maar het onderzoek geeft de verhandeling een meerwaarde door de blik op de toekomst.

Schets van de politieke en economische geschiedenis

De 20ste eeuw: economie en migratie

Voor de onafhankelijkheid

De Antilliaanse olie-industrie

Aan het begin van de 20ste eeuw werden er olievelden ontdekt voor de kust van Venezuela. Curaçao beschikte, in tegenstelling tot Venezuela zelf, over een haven die diep genoeg was voor de grote trans-Atlantische tankers. Bijgevolg zag Shell er in 1915 de kans om een grote olieraffinaderij te bouwen. Shell slaagde zo in de opzet van de West-Indische Compagnie: het eiland runnen als een winstgevend bedrijf. De raffinaderij veranderde de plaatselijke economie radicaal: ze creëerde jobs voor de lokale bevolking maar trok ook mensen aan van buitenaf. De confrontatie met die vreemdelingen, zeker de pas aangekomen Nederlanders, en het verhoogde zelfbewustzijn van de Antillianen leidde tot een grotere trots over het Papiamentu. Voor de rest had deze immigrantenstroom geen positief effect op de plaatselijke taal. De bevolking van Curaçao verdubbelde bijna tussen 1923 en 1948 (Bakker en van der Veer, 1999).

Op Aruba werd er in 1928 een grote raffinaderij gebouwd door Lago Oil, een dochteronderneming van Esso, en zo werd Aruba snel één van de welvarendste eilanden van de regio (Fouse, 2002). De huidige welvarendheid van de Antillen is gebaseerd op de toenmalige boom van de olie-industrie. Het economisch succes van de olie-industrie creëerde op alle eilanden, zowel Boven- als Benedenwindse, fondsen voor investeringen in openbare werken en sociale voorzieningen. Ook het belang van *remittances* door de gastarbeiders naar hun thuishiland mag niet onderschat worden (Bakker en van der Veer, 1999).

De aanwezigheid van Shell Oil op Curaçao had een grote invloed op de groei van het Nederlands. Shell investeerde namelijk in Nederlandstalig onderwijs voor de kinderen van de ingeweken Nederlandse arbeiders. Vanaf 1920 begon de Nederlandse overheid deze scholen financieel te steunen, maar stelde daarbij ook zijn voorwaarden. Het uitsluitend gebruik van de Nederlandse taal in de scholen was daar één van. Met andere woorden: scholen waar geen Nederlands werd gesproken kregen geen subsidies. Leerkrachten mochten geen Spaans of Papiamentu gebruiken tijdens de lessen en er werd vastgesteld dat Papiamentu niet geschikt was als instructietaal. Enerzijds creëerde dit kansen voor jongeren die verder gingen studeren in Nederland, maar zorgde ook voor grote aantallen schoolverlaters (Fouse, 2002).

Vanaf de jaren 1950 begon het mis te lopen met de Antilliaanse olie-industrie, voornamelijk door toenemende concurrentie, o.a. uit het Midden-Oosten. Ondanks de pogingen van Shell en Lago om de activiteiten in het Caribisch gebied uit te breiden sloot de Lago-raffinaderij in 1985 en verkocht Shell de raffinaderij voor één gulden aan de Antilliaanse regering. Deze gebeurtenissen zorgden voor enorme toename van de migratie naar Nederland. Beide bedrijven zijn in zekere mate actief gebleven in de regio maar kregen te

kampen met milieuproblemen. In 1999 was het aandeel van de oliesector in het BBP van de Antillen nog maar een fractie van wat het 50 jaar eerder was (Bakker en van der Veer, 1999).

Migratie van en naar de ABC-eilanden

Nederland was en is aantrekkelijk voor immigranten omwille van zijn economische welvaart en religieuze en politieke tolerantie, vergeleken met andere Europese landen (Fouse, 2002). Na de eerste golf van Surinaamse immigranten, rond de onafhankelijkheid in de jaren 1970, volgde een immigratiegolf uit de Nederlandse Antillen in de jaren 1980. Nederland accommodeert deze immigranten zoveel mogelijk omdat ze begrijpen dat het om een lange-termijn fenomeen gaat. In 2002 leefden er al meer dan 90.000 Antillianen en Arubanen in Nederland. In de 20ste eeuw kwamen vele Antillianen naar Nederland om van beter onderwijs te kunnen genieten. Na de Tweede Wereldoorlog vergrootte de stroom van Antillianen naar de Nederlandse universiteiten, vooral dankzij financiële steun van de Nederlandse regering. Door de automatisering van de olie-industrie vanaf de late jaren 1950 en later de sluiting van de Shell en Lago vestigingen in de jaren 1980 vertrokken veel werkloze arbeiders naar Nederland. Hun Nederlandse nationaliteit was een grote drijfveer om werk te gaan zoeken in Nederland. Deze arbeiders waren armer, lager opgeleid en hadden weinig of geen kennis van het Nederlands dan de vorige golf immigranten. Hun ongeschiktheid als werkkraft in de dienstensector verkleinde hun kansen op een betere economische realiteit. Hierdoor belandden veel van hen in de criminaliteit. “Het resultaat is een vicieuze cirkel van discriminatie, werkloosheid, drugs, woningnood enzovoort,” volgens Gary Fouse (2002: 207), docent aan de University of California at Irvine en auteur van ‘The Story of Papiamentu’.

In Nederland worden de laatste decennia allerlei projecten opgericht om de inburgering van Antillianen te verbeteren. Zo worden er cursussen Nederlands en computervaardigheden georganiseerd voor nieuwkomers. Ook vanuit de Antilliaanse gemeenschap in Nederland zelf worden verenigingen opgericht om de omstandigheden te verbeteren (Fouse, 2002).

Voor Latijns-Amerikanen, vooral uit Colombia en Venezuela, is Aruba ook een interessante emigratiebestemming. In de jaren 1990 was het aantal immigranten zelfs groter dan het aantal emigranten, waardoor de bevolking van Aruba lichtjes groeide (Bakker en van der Veer, 1999). Het aantal Arubanen is op 15 jaar gestegen van 60.000 naar 90.000 (NHS, n.d.). Op Curaçao neemt de emigratie naar Nederland sinds de jaren 90 toe. Op Curaçao is zo’n 2 percent van de bevolking blanke Nederlander, voornamelijk ex-pats die niet op het eiland geboren zijn (Heijes, 2011). In 1999 woonden er zo’n 80.000 Antillianen in Nederland en volgens cijfers van het Nationaal Historisch Museum (n.d.) zijn dat er nu zo’n 130.000, waarvan de meeste uit Curaçao komen. Maar het is geen eenrichtingsverkeer: veel mensen keren terug naar Aruba nu de toeristische sector in de lift zit.

De onafhankelijkheid van de kolonies

Aanloop naar de Arubaanse Status Aparte

Op 29 december 1954 kende de Nederlandse koningin Juliana officieel autonomie toe aan de Nederlandse Antillen (en Suriname): ze werden autonome landen met volledig binnenlands zelfbestuur. Concreet betekende dit dat Nederland enkel nog zeggenschap had over defensie, buitenlands beleid en Nederlanderschap. Er werd vanuit gegaan dat dit een tussenstap was naar volledige onafhankelijkheid, als deel van een “gefaseerde dekolonisatie.” Ondertussen is gebleken dat dit niet zo vanzelfsprekend was (Bakker en van der Veer, 1999).

Na de autonomie in 1954 waren er in Aruba twee grote politieke partijen aan de macht: de AVP (Arubaanse Volkspartij) en de UNA (Union Nacionalista Arubano). Aan het einde van de jaren 1950 werd de door Juancho Irausquin opgerichte PPA (Partido Patriotico Arubano) de populairste partij, en dit zou bijna twee decennia zo blijven (Visitaruba.com, n.d.). Betico Croes, een voormalig lid van de PPA, richtte in 1971 de Movimiento Electoral di Pueblo (MEP) op met als doel de afscheiding van Curaçao dat in die tijd het dominante eiland van de Antillen was. De partij was tegen de onafhankelijkheid van Aruba binnen een Antilliaanse federatie. Croes was een charismatisch figuur die zich fel uitsprak voor de autonomie van het Arubaanse volk en tegen Nederland en de Verenigde Naties (Bakker en van der Veer, 1999).

In 1975 werd Suriname onafhankelijk en dit zorgde voor een vergrote steun aan de MEP. In een referendum over een mogelijke status aparte voor Aruba (los van Curaçao, maar binnen staatsverband met Nederland) stemde 57 procent van de Arubanen voor. Curaçao en Nederland negeerden het succes van de MEP aanvankelijk, maar in 1978 draaide Nederland bij en begonnen de onderhandelingen. Met ingang van 1986 zou Aruba gedurende 10 jaar een status aparte krijgen, die zou leiden tot onafhankelijkheid in 1996. Op de vooravond van het ingaan van de autonome status overleed “El Gran Libertador” Betico Croes na een auto-ongeval. Kort daarna begonnen er stemmen te weerklinken die de status aparte wilden verlengen uit angst voor de onafhankelijkheid. De economische situatie was na de sluiting van de Lago-olieraffinaderij namelijk zorgwekkend geworden. Uit een onderzoek in 1985 bleek dat slechts 10 procent van de Arubanen onafhankelijkheid wilde, mede door het vertrek van Shell eerder in het jaar (Bakker en van der Veer, 1999).

Nederlands minister van Nederlands–Antilliaanse en Arubaanse Zaken Hirsch Ballin verklaarde in 1989 dat hij de onafhankelijkheid niet zou opdringen en de Arubaanse datum (1 januari 1996) werd geschrapt. Hierbij stelde Nederland wel een voorwaarde aan deze autonomie zonder onafhankelijkheid: als er werd gerekend op de band met Nederland en de ontwikkelingsgelden van bijna 300 miljoen gulden (140 miljoen euro) per jaar, dan moesten de eilanden zich niet te principiële opstellen. Nederland zou zich dan ook meer gaan bemoeien, vooral op vlak van financiën en justitie. (Bakker en van der Veer, 1999). Aruba beschrijft zichzelf op Visitaruba.com als “een hoogst succesvolle, goed ontwikkelde en op toerisme georiënteerde eiland economie binnen het Koninkrijk der Nederlanden” en dit dankzij de politieke veranderingen van de PPA, de AVP en vooral de volharding van de MEP (n.d.).

Curaçao en Trinta di mei

Op Curaçao had de komst van de oliemaatschappijen vanaf de jaren 30 een arbeidersklasse gecreëerd (Bakker en van der Veer, 1999). De toplaag van de bevolking die vooral bestond uit protestantse, katholieke en joods-Portugese blanken had alle macht in handen. Pogingen om daar verandering in te brengen, geïnspireerd door het communisme van Castro in Cuba, en initiatieven van academici konden het succes van de elitaire Democratische Partij niet stoppen. Stanley Brown, een blanke vakbondsleider, had wel invloed bij de zwarte Curaçaose bevolking. Zijn rebelse vlugschriften inspireerden de arbeiders tot een staking bij Shell in mei 1969. Dit leidde tot een plundertocht van arbeiders op 30 mei 1969 onder leiding van politicus Papa Godett en grote oproer in Willemstad. Nederlandse mariniers grepen in, maar niet voordat grote delen van het centrum van de stad in puin lagen (Bakker en van der Veer, 1999).

De actie had grote politieke gevolgen: de Antilliaanse regering trad af en er werden nieuwe verkiezingen gehouden. Grote overwinnaar was natuurlijk de partij van Brown en Godett (Frente Obrero i Liberashon 30 di mei) die 22,6 procent van de stemmen haalde. De gebeurtenissen van 30 mei versnelden een proces van vervreemding tussen het Nederlands en de Antilliaanse realiteit dat al enkele jaren aan de gang was (Rutgers, 1997).

Vanaf 2004 kwamen er weer veranderingen in het politieke landschap en werden er referenda gehouden omdat de eilanden niet meer verenigd wilden zijn als de Nederlandse Antillen (Van Aller, H.B., 2005). Curaçao en St. Maarten pleitten voor een status aparte en Bonaire, Saba en St. Eustatius verkozen directe banden met Nederland en worden zo in 2006 een bijzondere gemeente van het Koninkrijk. Curaçao en St. Maarten kregen bij diezelfde Slotverklaring in 2006 hun autonome status als zelfstandige landen. In 2010 werden de Nederlandse Antillen officieel opgeheven: het Koninkrijk der Nederlanden bestaat nu uit vier landen: Aruba, Curaçao, St. Maarten en Nederland (Rijksoverheid, 2011).

De Surinaamse onafhankelijkheidsstrijd en de Decembermoorden

In 1667 werd Suriname na lange twisten met Engeland eigendom van de Hollanders. Gedurende de 200 jaar die daarop volgden was Suriname een belangrijk centrum van slavenhandel dankzij de ligging en de succesvolle plantage-economie. Na de afschaffing van de slavernij in 1863 werden er contractarbeiders aangetrokken, vooral Chinezen en later Hindoestanen, om het arbeiderstekort op te vangen. Door de Duitse bezetting van Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog groeide het zelfbewustzijn van de Surinaamse elite als gevolg van de tijdelijke verwijdering tussen de kolonie en het moederland (Snijders, 2000). In 1942 alludeerde koningin Wilhelmina al op een grotere autonomie van de kolonies tijdens een radiotoespraak (Hoefte, 1996). Naar aanleiding van de Indonesische zelfstandigheid werden Suriname en de Nederlandse Antillen in 1954 autonoom verklaard. Ondertussen waren er in Suriname belangrijke politieke partijen gesticht door de Creolen, Hindoestanen en Javanen (Snijders, 2000).

Henck Arron, de voorvechter van een onafhankelijk Suriname in de creoolse NPS (Nationale Partij Suriname), vond vanaf het begin van de jaren 1970 steun bij de Nederlandse Partij van de Arbeid en de centrum-linkse regering. Zijn idee vond echter veel tegenstand bij onder andere de Hindoestanen omdat ze vreesden dat zonder de Nederlandse aanwezigheid de Creolen zouden overheersen. Volgens Snijders (2000), journalist en Suriname-correspondent, begrepen veel mensen ook niet waarom Suriname beter zou varen als onafhankelijke republiek dan als Rijksdeel van Nederland. De onafhankelijkheid werd desalniettemin een feit op 25 november 1975. Hierbij werden alle schulden van Suriname kwijtgescholden en werd er 3,5 miljard gulden (1,5 miljard euro) aan langdurige ontwikkelingshulp toegezegd door Nederland. Dankzij de gunstige economische situatie waarin Amerikaanse bauxietdollars en ontwikkelingssteun rijkelijk vloeiden werd de republiek "rijk" geboren.

Politiek was Suriname echter erg verdeeld geraakt door de onafhankelijkheidskwestie. Gedesillusioneerd door verhalen over overheidsfraude en het gebrek aan werkgelegenheid, maakten veel Surinamers gebruik van de regeling om zich tot eind 1980 vrij in Nederland te kunnen vestigen. De regering Arron gaf echter geen aandacht aan de groeiende ontevredenheid en werd verrast door een staatsgreep van het leger op 25 februari 1980. Zestien sergeanten, waaronder Desi Bouterse, hadden plots de macht in handen. Het volk steunde de coupplagers omdat ze de corruptie van de regering beu waren. De zelfverklaarde revolutie bracht een burgerregering tot stand die vooral bestond uit versplinterde partijen van jonge radicaal-linkse politici. Een jaar na de staatsgreep begon er echter tegenstand te komen omdat er geen democratie tot stand kwam. Er werden maar geen verkiezingen georganiseerd en de burgerrechten bleven beperkt. Militairen probeerden tevergeefs tegencoups te plegen die de onveiligheid verhoogden (Snijders, 2000).

Op 8 december 1982 escaleerde de situatie. Bij de vakbonden, universiteit en advocatenstand waren de protesten al een tijdje toegenomen en de legerleiding zag hierin de hand van de Amerikaanse CIA, die effectief actief waren in Suriname. Bouterse greep in en liet 15 tegenstanders oppakken. Ze werden gemarteld en zonder proces terechtgesteld in Fort Zeelandia. Er werd geschokt gereageerd door de internationale gemeenschap en Bouterse nam na een tijdje de politieke verantwoordelijkheid op zich. Vanzelfsprekend zorgden de Decemermoorden voor een nieuwe exodus naar Nederland (Snijders, 2000).

Het geduld van Nederland was op: alle verdragen en ontwikkelingshulp werden opgeschort. De recessie raakte ook Suriname en de bauxietindustrie begon te verzwakken. Er ontstond een grote verdeeldheid in het land. Nederland zette zich in voor de val van Bouterse met behulp van volgende president Chin A Sen. Van 1986 tot 1989 woedde er in Suriname een binnenlandse oorlog tussen het Nationaal Leger o.l.v. Bouterse en het Junglecommando onder Ronnie Brunswijk, een voormalig lijfwacht van de dictator (Snijders, 2000). Samengevat heeft Suriname sinds de onafhankelijkheid veel interne politieke strubbelingen meegemaakt en vormen corruptie en chaos nog steeds een probleem voor de stabiliteit van het land (Blakely, 1998).

Nederlands is de officiële taal in Suriname. Bouterse probeerde in de jaren 1990 Engels in te voeren als officiële taal maar volgens Snijders (2000) zal het nog meerdere generaties duren voor het Nederlands vervangen wordt. Het is de

taal die de inwoners van de oud-kolonie bindt. Sommige nationalistische groepen pleiten voor onderwijs in het Sranantongo, maar momenteel is daar volgens de auteur nog geen ruimte voor. Er wordt op school strikt op toegezien dat de leerlingen onderling Nederlands spreken, hoewel veel kinderen voor het eerst naar school gaan met enkel kennis van hun moedertaal en misschien een beetje Sranan. Er is slechts één universiteit in Suriname (Anton de Kom Universiteit) waardoor veel studenten een opleiding gaan zoeken in Nederland of de Verenigde Staten. Wanneer ze daar in contact zijn gekomen met veel betere levensomstandigheden hebben weinigen nog de behoefte om terug te keren naar hun thuisland.

De 21ste eeuw: de situatie wordt in vraag gesteld

Waarom toch Nederlands?

Het is eigenlijk vreemd dat een grote koloniale macht als Nederland in een periode van meer dan 400 jaar niet meer van de eigen taal heeft achtergelaten in haar voormalige kolonies, zeker in vergelijking met Spanje, Engeland en Frankrijk volgens Hein Eersel (1997), Nederlands taalkundige gespecialiseerd in Surinaamse talen. Vooral na de afschaffing van de slavernij in 1863 begon het gebruik van het Nederlands in de ABC-eilanden achteruit te gaan. Ondanks zijn officiële status in bestuur en onderwijs, leerden de kinderen van Nederlandse immigranten toen al beperkt Nederlands. In een meertalige situatie zullen organen als de kerk en de overheid onbewust of bewust maatregelen treffen om communicatie op de gewenste manier te laten verlopen; een soort simpele vorm van taalbeleid dus. Onderstaande tabel toont de verdeling van moedertalen op Aruba en Curaçao in percent. Het lage percentage moedertaalsprekers van het Nederlands valt op, vergeleken met het aantal Papiamentto-sprekers.

Tabel 2: Moedertalen op Curaçao en Aruba

	Curaçao – 2001		Aruba – 2000	
	Aantal	% tot.pop.	Aantal	% tot.pop.
Papiaments	106054	81.2	59984	70.0
Engels	3851	2.9	7001	8.2
Nederlands	10503	8.0	5289	6.2
Spaans	5281	4.0	11368	13.3

Noot: CBS Nederlandse Antillen, 20023 en CBS Aruba, 20024, uit Mijts, 2010

Fred de Haas (2008), Nederlandse vertaler en schrijver van opiniestukken rond de taalsituatie in de Antillen, is van mening dat Nederlands afbouwen kan, maar dat er een andere taal voor verdere studies in het buitenland in de plaats moet komen. Hij noemt het Nederlands een historische vergissing. De Antillen moeten een slimme keuze maken. Suriname heeft echter al gekozen voor het Nederlands als taal van internationale aansluiting. Er gaan stemmen op die zich afvragen of dit verstandig is.

In 1981 publiceerde het Instituto Lingwistiko Antiano (ILA) een paper waarin ze opriep tot regulering van de taalsituatie: “een officiële taal, die niet meer als zodanig functioneert, met daarnaast twee levende talen, die in de interne communicatie van het land de belangrijkste rol spelen, zonder dat ze wettelijk erkenning genieten (...) werkt chaos in de hand.” (geciteerd in Rutgers, 1997, p.281) Naar aanleiding van de publicatie kwamen er stilaan voorstellen voor wettelijke erkenning van het Papiamentu en het Engels (Rutgers, 1997).

In Suriname traden er sinds de vestiging van de plantages aanzienlijke immigratiegolven op. De afschaffing van de slavernij in 1863 zorgde voor een nieuwe golf van gastarbeiders. Er leven in Suriname nu nog steeds grote groepen Chinezen, Brits-Indiërs, Nederlands-Indiërs en Javanen. Deze groepen brachten elk hun eigen taal mee. Met de aanwezige inheemse talen bij opgeteld worden er in Suriname meer dan 20 verschillende talen gesproken. Daarvan spelen er twee een belangrijke rol (in termen van sprekersaantal): Sranantongo, een straattaal met lage status en het Surinaams Nederlands, met zijn eigen evolutie: zowel grammaticaal als in woordenschat. Het Surinaams Nederlands werd opgenomen in de Nederlandse taalunie waarbij 500 woorden uit Surinaams Nederlands zijn opgenomen in het Groene Boekje. De taal bestaat niet als aparte taal, maar als onderdeel van de Nederlandse taal (Mijts, 2010). Dit alles heeft de status van het Nederlands in Suriname verhoogd. Volgens Mijts (2010) verklaart dat waarom zoveel Surinamers zich Nederlandstalig noemen. Tabel 3 toont het hoge aantal (zelfverklaarde) moedertaalsprekers van het Nederlands in Suriname.

Tabel 3: Moedertalen in Suriname

	Suriname – 2004	
	Aantal gezinnen	% tot. Pop
Nederlands	57.577	46.6
Sranan Tongo	11.105	9.0
Sarnami	19.513	15.8
Javaans	6.895	5.6
Marrontalen	18.797	15.2

Noot: ABS-Suriname, 2004 uit Mijts, 2010

Bovendien wonen er bijna evenveel Surinamers in Nederland (350.000) als in Suriname (500.000). Dit zorgt voor een onuitwisbare band. Daarenboven vloeit er veel geld van Nederlandse Surinamers naar Suriname, en zijn de voedselpakketten die Nederland sinds de jaren 1980 stuurt, van groot belang in tijden van economische crisis (Snijders, 2000).

Er bestaat een belangrijk verschil in de houding tegenover Nederlands en Creooltalen in de ABC-eilanden en Suriname. In de ABC-eilanden wordt gestreden voor behoud van het Papiamentu in het nadeel van het Nederlands, terwijl in Suriname het Nederlands een hogere status heeft dan het Sranantongo (Mijts, 2010). Status wordt in taalkundig onderzoek gedefinieerd als de gepercipieerde relatieve waarde van een taal, gelinkt aan zijn sociaal nut. Samen bepalen deze factoren een soort van marktwaarde voor de taal als communicatiemiddel bepaalt (Ricento, 2006). In Suriname functioneert het Nederlands als sleutel tot maatschappelijke vooruitgang. Op de ABC eilanden leeft de bevolking over het algemeen voorspoedig genoeg (meer zo dan in

Suriname), waardoor ze zich kunnen afzetten tegen Nederland en Papiamentó zien als een uiting van hun nationale identiteit (Mijts, 2010). Sranantongo lijkt een minder uitgesproken ideologische lading te hebben dan Papiamentó, mogelijk door het verschil in ideologische lading van het Nederlands in Suriname versus in de ABC-eilanden.

Elke Surinamer heeft ook familie en vrienden in Nederland, aangezien er bijna even veel Surinamers in Nederland wonen als in Suriname. Voor de jaren 1970 was de migratie vanuit de Antillen vooral tijdelijk, voor werk of studie (Heijes, 2011). Door de verslechterde economische situatie is dat in de jaren 1980 veranderd. De omvang van die migratietendens mag dus niet onderschat worden (Rutgers, 1997).

De rechten van het kind, opgesteld door UNESCO (1953), bevelen onderwijs in de moedertaal aan: "It is axiomatic that the best medium for teaching a child to read is his mother tongue. Psychologically, it is the system of meaningful signs that in his mind works automatically for expression and understanding. Sociologically, it is a means of identification among the members of the community to which he belongs. Educationally, he learns more quickly through it than through an unfamiliar linguistic medium." (UNESCO, 1953:11) Enerzijds tonen de lage slaagpercentages aan dat het een kind aanzienlijk benadeelt om school te moeten lopen in een taal die niet de zijne is (Fouse, 2002). Anderzijds zijn er veel factoren die ervoor zorgen dat Nederlands voorlopig een noodzakelijke levenslijn is voor jonge Antillianen. Bovendien zijn de meeste leraars niet tweetalig. Veel Nederlanders komen voor een korte aanstellingsperiode werken op de eilanden en hebben de tijd niet om Papiamentó te leren. Verder studeren in Nederland is economisch en praktisch veel voor de hand liggender dan een geografisch nabijere universiteit op te zoeken. Ondanks de aanwezigheid van Engels en Spaans is een hogere studie aanvatten in Noord- of Zuid-Amerika geen populaire optie voor de jonge Antillianen, onder meer omdat diploma's uit die regio vaak niet erkend worden (Snijders, 2000).

Engels en Spaans, goede alternatieven?

Door de geografische nabijheid van Engels- en Spaanstalig Amerika is er al eeuwenlang een aanwezigheid van die talen in de ABC-eilanden en Suriname. De globalisering heeft ervoor gezorgd dat vooral Engels erg aanwezig is via televisie, film en andere media. De ABC-eilanden zijn bovendien een populaire bestemming voor Spaanstalige immigranten uit Centraal- en Zuid-Amerika. In Aruba had de komst van gastarbeiders uit Noord-Amerika en Engelstalige eilanden ten tijde van de boom van de Arubaanse olie-industrie eveneens veel Engels naar het eiland gebracht (Fouse, 2002).

Vele critici staan in theorie achter de ontwikkeling van het Papiamentó, maar erkennen daarbij dat er minstens één andere taal moet zijn die een sleutel is tot internationale aansluiting voor de kleine eilanden (Mijts, 2010; de Haas, 2008). Al sinds het begin van de 19de eeuw bestonden er op de ABC-eilanden scholen, opgericht door katholieke pastoors, waar les werd gegeven in het Spaans (Fouse, 2002). In die tijd gingen er al stemmen op dat het de kinderen meer van pas zou komen om Spaans te leren dan Nederlands. Engels en Spaans worden nu in de middelbare scholen als vreemde taal gegeven (net zoals bij ons)

op de ABC-eilanden, maar Nederlands blijft de hoofdtal van instructie (Mijts, 2010).

Volgens Bakker en van der Veer (1999), medewerkers van het Ministerie voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en auteurs van 'Nederlandse Antillen en Aruba: mensen, politiek, economie, cultuur, milieu,' is er op de ABC-eilanden ondanks de geografische nabijheid van Noord- en Zuid-Amerika toch weinig solidariteit te bespeuren met deze gebieden. De eilanden zijn relatief welvarend vergeleken met hun Latijns-Amerikaanse semi-buren. Toen de VN in de jaren 1990 aan alle Caribische eilanden een oproep deed om Haïtiaanse vluchtelingen te ontvangen, weigerden uitgerend de "rijke" eilanden omwille van eigen problemen. Ze nemen wel deel aan regionale vergaderfora maar richten zich politiek gezien primair op Nederland. Voor de VS zijn de eilanden niet enkel vakantieoorden maar ook "centra van drugshandel en witwaspraktijken." Geïnteresseerde partijen als Frankrijk, Verenigd Koninkrijk en de VS waren blij met de Nederlandse aanwezigheid in het gebied, die al jaren op verschillende manieren een buffer vormt (Hoefte, 1996; Bakker & van der Veer, 1999). De publicatiedatum van hun werk laat echter wel ruimte voor re-evaluatie. De politieke situatie heeft enkele belangrijke veranderingen doorgemaakt waardoor mogelijk ook de verhoudingen tussen de eilanden en hun buurlanden veranderden.

De onmiskenbare politieke en economische invloed van Nederland zorgen er al decennia voor dat het Nederlands, al was maar op beleidsniveau, zijn belang als taal van internationale aansluiting blijft behouden. De stap naar voortgezette studie of job in Noord- of Zuid-Amerika is voor de meeste Antillianen nog steeds niet even vanzelfsprekend en financieel minder interessant dan migreren naar Nederland. In het bezit zijn van een Nederlands paspoort speelt hier waarschijnlijk een grote rol in.

Huidige banden met Nederland: economie en migratie

In 1999 schreven Bakker en van der Veer dat Nederland jaarlijks (sinds 1991) giften verstrekt ter waarde van 275 miljoen gulden (125 miljoen euro) aan Aruba en de Nederlandse Antillen, goed voor 5% van het BNP van de eilanden. Toen al werd er gewaarschuwd voor "hulpverslaving." Volgens veel Antilliaanse politici was dat echter geld waar de eilanden recht op hadden, na al wat Nederland verdiend had aan de eilanden (Shell/Lago en eerder nog WIC). Hoefte heeft het in 1996 over een vernieuwde Nederlandse assertiviteit waar de eilanden zich bij moesten neerleggen. Kennis en geld speelden een grote rol in het Nederlands beleid op de eilanden. "The time when money would be provided with no strings attached has definitely come to an end.(...) Being part of the Kingdom means following the rules of the Kingdom." (Hoefte, 1996: 41)

Ook Rutgers (1997), docent Nederlandse taal- en letterkunde aan de Universiteit van Aruba, spreekt over de macht die Nederland door middel van financiële steun op de ABC-eilanden heeft in stand gehouden. De Nederlandse opdringerigheid schoot bij veel politici (en de bevolking) in het verkeerde keelgat. Op conferenties en politieke bijeenkomsten kon Nederland evenwel onrechtstreeks zulke opmerkingen de kop indrukken. Het is geen geheim dat de Caribische inwoners van afhankelijke landen genieten van een hogere

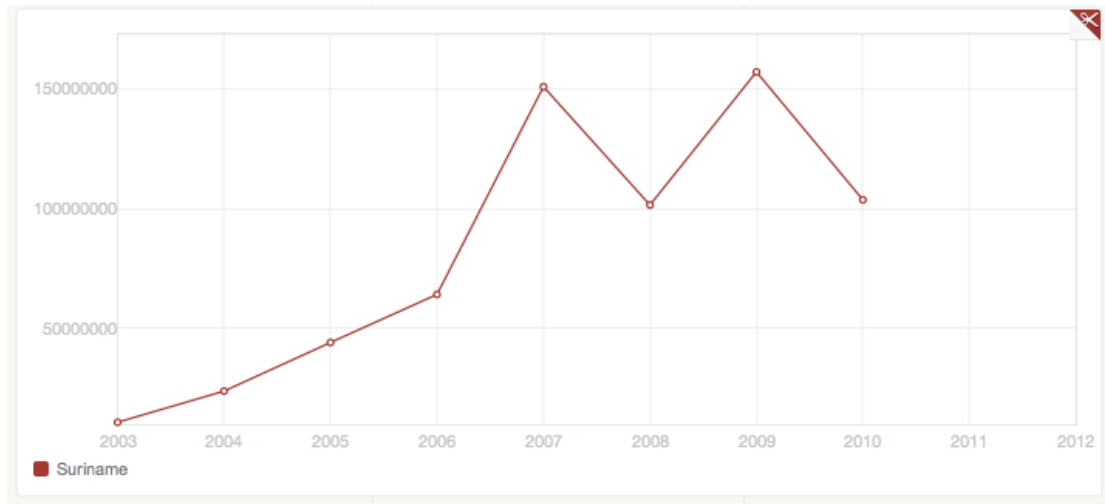
levensstandaard, meer rechten en meer politieke stabiliteit dan de inwoners van onafhankelijke landen in die regio (Hoefte, 1996). Bovendien zorgt een Nederlands paspoort voor onbeperkte toegang tot Nederland en bijgevolg de hele Europese Unie. Zo lijkt mij vooral ratio eerder dan sentiment de houding van de Antillianen ten opzichte van Nederland te bepalen.

Volgens de cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (2012) woonden er in 2012 346.797 Surinamers in Nederland, en 143.992 mensen afkomstig uit de voormalige Nederlandse Antillen en Aruba. Heel belangrijk zijn daarom, vooral in economisch mindere tijden, de bijdragen van familieleden die Nederland wonen en werken. Volgens cijfers van de Wereldbank (2012) ging in 2012 15 miljoen dollar aan *remittances* van Nederland naar Aruba (geen cijfers voor Bonaire en Curaçao) en 4 miljoen dollar naar Suriname. In 2011 was het totaal van alle *remittances* vanuit Nederland iets meer dan 10 miljard dollar.

De handel tussen de ABC-eilanden en Nederland bestaat voornamelijk uit de export van rijst, suiker en cacao-producten. In 2005 heeft Nederland (in de aanloop naar de hervormingen) beslist om de overheidsschuld van de Antillen te saneren tegen 2007. Deze schulden kostte hen jaarlijks 150 miljoen aan rente (Ramdharie, 2005).

Suriname ging vanaf 1975 langzaam van een welvarende kolonie naar één van de armste landen in het gebied. Dit verklaart deels de keuze die de Nederlandse Antillen maakten om hun onafhankelijkheid op te schorten en deel te blijven uitmaken van Nederland als “vangnet”. De achteruitgang van Suriname is slechts deels te verklaren door het wegvallen van Nederlandse steun en het verminderen van inkomsten uit de bauxietwinning. Politieke onrust, staatsgrepen en een zwakke overheid hebben minstens evenveel bijgedragen aan het falen van de economie. Nederland had immers de geldkraan volledig dichtgedraaid na de Decembermoorden in 1982. In 1992 werd alsnog beslist de resterende 1 miljard die aan Suriname beloofd was te besteden aan gezamenlijk overeengekomen middelen. In 1996 ontstonden er opnieuw spanningen tussen Nederland en de toenmalige Surinaamse regering waardoor de (nodige) ontwikkelingssamenwerking weer tot stilstand kwam. Nederland was weerhoudend om de overige beloofde fondsen vrij te maken omdat Suriname “door zijn slecht bestuur en beleid niet in aanmerking kwam voor structurele ontwikkelingssamenwerking” (Snijders, 2000 p. 78).

Suriname is jammer genoeg een ideale plek voor de dumping van goederen vanuit Nederland en België, mede door de hoge graad van corruptie in het land. Suriname exporteert voornamelijk aluminium, aluinaarde, hout, vis, groenten en fruit naar Nederland. Op de website van de Rijksoverheid (“Meer focus in ontwikkelingssamenwerking,” 2011) wordt de situatie als volgt omschreven: “Suriname is geen partnerland meer, maar de bijzondere band blijft. Het kabinet komt dit voorjaar met een notitie over de nieuwe invulling van de betrekkingen met Suriname. In Midden-Amerika blijft Nederland zich met een regionaal programma richten op mensenrechten, democratisering en veiligheid. Ook vanwege het belang daarvan voor de Caribische landen van het Koninkrijk.” Volgens cijfers van de Wereldbank (2012) ontving Suriname in 2010 ontwikkelingssteun en officiële ‘aid’ ter waarde van 103 miljard dollar.

Figuur 3: Net official development assistance and official aid received (current US\$). The Worldbank (2012).

Taal in de ABC-eilanden: de rol en invloed van Papiamentu, creool met uitzonderlijke status

Op de Benedenwindse eilanden worden de vier talen (Nederlands, Papiamentu, Engels en Spaans) dagelijks door elkaar gebruikt. Nederlands is de officiële taal en fungeert als bestuurstaal in geschifte en schooltaal. Ook Papiamentu en Engels worden op school veel gebruikt. Engels is ook een belangrijke handels- en technische taal en Spaans is de regionale taal. Papiamentu is wel de nationale taal op alle drie de eilanden en zorgt zo voor cohesie tussen de eilanden maar isoleert hen wel van de Spaanstalige regio en het Nederlandstalige koninkrijk. Nederlands vormt dan weer de verbinding met het Koninkrijk. Spaans zorgt in theorie voor regionale integratie, maar is plaatselijk niet veel meer dan de thuistaal van Zuid-Amerikaanse immigranten. Engels is een belangrijke wereldtaal maar wordt heel weinig thuis gesproken op de eilanden (Rutgers, 2004).

Papiamentu is zoals alle creooltalen het resultaat van een samenkomst van allerlei mensen die onderling niet verstaanbare talen spreken (Fouse, 2002). De oorsprong van Papiamentu is fascinerend voor taalkundigen omdat ze ontstaan is in een Nederlandse kolonie, maar linguïstisch vooral bestaat uit Spaans en Portugees. Hedendaags Papiamentu heeft een Braziliaans Portugees ritme, hier en daar woorden uit het Nederlands en het Engels, maar vooral uit het Venezolaans Spaans (Romero, 2010). De taal bestaat in literaire vorm, hoewel de spelling verschilt van eiland tot eiland (Fouse, 2002). Aruba volgt een etymologisch spellingsmodel, terwijl Bonaire en Curaçao fonetisch spellen (cf. Papiamentu vs. Papiamentu). Deze creooltaal onderscheidt zich van andere creooltalen door de status die zij bij de ongeveer 250,000 moedertaalsprekers op de eilanden Aruba, Bonaire en Curaçao heeft verworven. Hoewel Nederlands de officiële taal is, wordt Papiamentu door alle lagen van de bevolking gesproken en dient ze voor interetnische communicatie. Papiamentu wordt bovendien veel sneller opgepikt door nieuwkomers dan Nederlands (Romero, 2010).

Zelfs al in 1819, toen de eerste wet werd uitgevaardigd die het Nederlands oplegde als bestuurstaal, was het Nederlands niet wijd verspreid in de ABC-eilanden. Niet onder de inheemse eilandbewoners, maar ook niet onder de in de Antillen geboren blanken (Fouse, 2002). Volgens Fouse (2002) heeft het begin van de verspreiding van Papiamentu onder de blanke bevolking veel te maken met het fenomeen van de 'yayas', zwarte kindermeisjes die een grote rol speelden in de opvoeding van de kinderen van blanke families.

Aan het einde van de 19de eeuw kwam er veel kritiek vanuit Nederland op de taalsituatie in de kolonies. Het kon toch niet dat het Nederlands het onderspit moest delven voor een slaventaaltje? Papiamentu werd bestempeld als een taal voor onderontwikkelde mensen en kinderen omdat er weinig of geen grammaticale regels in bestonden en er niet vervoegd werd. In 1897 schreef Johannes Hamelberg, een prominente Nederlander, een artikel waarin hij voorstelde dat Antilliaanse kinderen Papiamentu moesten leren op school om zo vervolgens beter en sneller Nederlands te kunnen leren. De koloniale autoriteiten negeerden zijn suggesties ondanks het decennialange gebruik van Papiamentu in het kerkelijk onderwijs (Fouse, 2002). Het Nederlands bleef een minderheidsstatus hebben op de eilanden tot in de 20ste eeuw. Na rapporten over de abominabele staat van het Antilliaanse onderwijs werd in 1906 een nieuwe

regel ingevoerd: “Zoveel Mogelijk (Nederlands).” Zo werd het toegelaten om op school Papiamentu te spreken (in de lagere jaren) zodat de kinderen meer zouden begrijpen. Bij het aanbreken van het olie-tijdperk begon er heropleving van Nederlands in het onderwijs (cf. 3.1.1.). Dit was mogelijk door de enorme aanvoer van Nederlandse docenten én studenten. Papiamentu spreken op school werd wederom bestraft (Fouse, 2002).

Ook op politiek vlak begon Papiamentu een rol te spelen. Sommige partijen betrokken bij de rellen van 30 mei 1969 in Willemstad in Curaçao hadden het Papiamentu op hun politieke agenda staan (cf. 3.2.2.). In de nasleep van de rellen pleitte de arbeidersbeweging onder leiding van Stanley Brown en Papa Godett voor een volledige onafhankelijkheid van Nederland en promotie van de eigen taal en cultuur (Bakker en van der Veer, 1999). Het officialiseren van Papiamentu maakte daar deel van uit. De gebeurtenissen van 1969 bleken een grote drijfveer te zijn voor de ontwikkeling van het Papiamentu. De taal werd vanaf dan gezien als symbool van de identiteit van zijn sprekers. Dit leidde tot een reeks conferenties en voorstellen in de jaren 1970 en 1980 over aanpassingen aan het onderwijssysteem. Het percentage kinderen dat het lager onderwijs voltooide lag nog steeds enorm laag en er werd geijverd voor lager onderwijs in de moedertaal van het kind. In 1986 werd Papiamentu eindelijk ingevoerd als schoolvak in de eerste zes jaren. In sommige scholen werd Papiamentu de instructietaal, en werd Nederlands gegeven als vreemde taal. Het slaagpercentage lag hier opvallend hoger (Bakker en van der Veer, 1999).

Er is de laatste decennia zeker sprake geweest van een Antillianisatie van het onderwijs. Het Nederlands blijft echter een rol spelen. Zo krijgen studenten die verder studeren in Nederland subsidies van de Nederlandse regering, terwijl zij die in de VS of Zuid-Amerika niets krijgen. Dit had bijvoorbeeld gevolgen voor de uitspraak van een Antilliaanse commissie in 1995. Hoewel zij de status van Nederlands als vreemde taal in de Antillen bevestigden, waren ze niet bereid Nederlands te schrappen uit het onderwijs. Dit vanuit de overtuiging dat “alle jongeren de kans moeten krijgen om hun studies in het Nederlands voort te zetten” (Fouse, 2002, p. 158).

De *Fundashon pa Planifikashon di Idioma*, een taalinstituut opgericht door de overheid in Curaçao in 1998 dat onder andere een orthografie heeft vastgelegd, promoot het Papiamentu (Romero, 2010). Bonaire en Curaçao gebruiken de fonetische, door het Nederlands beïnvloede spelling, en Aruba de etymologische spelling die meer bij de Spaans-Romaanse oorsprong aanleunt. De FPI houdt zich bezig met verschillende aspecten van taalplanning waaronder taaldistributie. Zo maken ze het Papiamentu meer beschikbaar in onderwijs en media door teksten in het Papiamentu te publiceren en ze te verspreiden in scholen (Fouse, 2002).

In vergelijking met veel andere creooltalen, blijkt Papiamentu levendig en officieel aanvaard te zijn; een zeldzaam fenomeen (Romero, 2010). In Curaçao zijn de meeste kranten in het Papiamentu en is er een grote markt voor Papiamentstalige muziek, poëzie en romans. Ook de meeste radiostations en vele televisiezenders zenden uit in het Papiamentu. In het parlement debatteren de wetgevers zelfs in het Papiamentu. Mogelijke verklaringen voor het succes van de taal worden gezocht in de “zwakte” van Nederlands als koloniale taal en het gebruik van Papiamentu als succesvolle handelstaal op de eilanden (Romero, 2010).

In 2007 werd Papiamentu erkend als officiële landstaal op Curaçao (naast Engels en Nederlands); een zeldzame status voor een creooltaal. Enkel in Papua Nieuw Guinea, de Seychellen en Haïti hebben de respectievelijke creooltalen een officiële status verkregen. Het opvallende hieraan is dat in dit tijdperk vele creooltalen het risico lopen opgeslokt te worden door de dominante wereldtalen Engels, Frans of Spaans. Fouse (2002) vraagt zich in zijn uitgebreide studie van het Papiamentu af of die mogelijkheid bestaat voor die taal. Hij laat hierbij Nederlands links liggen als bedreiging, omdat deze taal er na 300 jaar niet in geslaagd is het Papiamentu te onderdrukken, bijgevolg zal dit ook in de toekomst onwaarschijnlijk zijn. De reikwijdte van het Papiamentu in literatuur, onderwijs en beleid is zeer groot, wat veel goeds voorspelt voor haar overlevingskansen volgens Bart Jacobs, een Nederlandse taalkundige die de creooltaal bestudeerd (geciteerd in Romero, 2010).

De Surinaamse taalsituatie: Sranantongo als interetnisch communicatiemiddel

In zijn samengesteld werk uit 1983 verdeelt Charry zijn bespreking van de talen van Suriname onder in drie hoofdstukken: Sranantongo, Sarnami (een Surinaamse variant van het Hindi, gesproken door Hindoestanen) en Surinaams-Nederlands. De omissie van de andere talen die in Suriname worden gesproken zoals het Chinees, het Javaans, en de verschillende indianen- en bosnegertalen wijt hij aan de beperkte kennis die er over deze talen bestaat. Het Nederlands is sinds 1667 de officiële taal van Suriname en sinds 1876 de officiële taal van het onderwijs (Gobardhan-Rambocus, 1997).

Sinds 1600 heeft Suriname een reeks taalcontactsituaties doorlopen die de hoeveelheid talen in het land steeds hebben uitgebreid. Suriname is een meertalig land en zal dat naar alle waarschijnlijkheid nog een tijd blijven. Een aantal talen hebben namelijk “etnolinguïstische vitaliteit”. Dit wil zeggen dat er voldoende sprekers zijn, dat ze maatschappelijk aanzien hebben en geassocieerd worden met een bepaalde identiteit (Charry, 1983). Volgens Charry kan men in Suriname niet strictu sensu van diglossie spreken zoals dat bijvoorbeeld in Paraguay wel het geval is. Spaans wordt in Paraguay gebruikt voor alle officiële doeleinden en Guaraní wordt door de meerderheid thuis gesproken. Bij diglossie is er dus een strikte verdeling tussen de functies van de twee talen: er is een variant met prestige en een spreektaalvariant die niet gestandaardiseerd is. In Suriname zou men kunnen stellen dat Nederlands de prestigevariant is die in formele situaties gebruikt wordt. De overige talen zijn echter moeilijker te categoriseren. Hindi, Javaans en de bosneger- en indianentalen hebben elk binnen hun eigen taal al een categorisatie formeel-informeel. Ook Gobardhan-Rambocus (1997), hoofd van de afdeling Nederlands van het Instituut voor de Opleiding van Leraren in Paramaribo, spreekt van een stabiele meertaligheid, waarbij het Nederlands wel een unificerende functie heeft gekregen. “De verschillende talen hebben eigen functies gekregen binnen het maatschappelijk verkeer, tot uiting komend in het domein waarin ze gebruikt worden” (p.246).

Sranantongo functioneert al sinds het begin van de achttiende eeuw als lingua franca te midden van die enorme taalverscheidenheid (Eersel, 1997). Sranan is ontstaan onder de slavenbevolking die op de plantages werkte. Ze wordt vaak bewonderd omwille van haar snelle groei en evolutie tot een rijke taal met veel stilistische mogelijkheden. Ook nadat de zwarte bevolking de plantages verlaten had, was Sranan de taal die de Aziatische gastarbeiders het eerst leerden waardoor ze bleef bestaan. Zoals in vele diglossiesituaties was Sranan later, in het begin van de 20ste eeuw, slachtoffer van negatieve oordelen (Charry, 1983). De taal werd Neger-Engels genoemd tot aan de Tweede Wereldoorlog, omdat het zogezegd verbasterd Engels zou zijn. Later taalkundig onderzoek zou uitwijzen dat creooltalen geen verbasterde Europese talen zijn maar een eigen structuur hebben. Zo werd de term Sranan(tongo) ingevoerd vanuit de taalwetenschap als verbetering op “Neger-Engels” (Charry, 1983)

Vanaf het midden van de 19de eeuw brachten de verschillende groepen gastarbeiders hun talen mee: het Hakka (Chinees), het Hindoestaans of Sarnami (Hindi) en het Javaans (Eersel, 1997). Daarbij werden er ook verschillende talen gesproken door de Indianen (o.a. het Arowaks) en de Marrons (creooltalen, waaronder het Saramaccaans). Het Nederlands dat door de blanken werd gesproken was volgens de Kerk niet geschikt voor zendingswerk in de 19de eeuw en de slaven mochten zelfs geen Nederlands leren. Een nieuwe lading zendelingen begonnen de talen van de Indianen, de Marrons en de slaven te leren en te bestuderen. De publicatie van een “Neger-Engels Woordenboek” in 1783 had een grote invloed op de woordenschat, hoewel het als oorspronkelijk doel had het evangelie te kunnen prediken in de taal van de lokale bevolking. De invloed van het Kerk-Sranan dat hierdoor ontstond liep door tot in de jaren 1950. De zending heeft er toe bijgedragen dat het Sranan een schrijftaal is geworden. Uit geschriften blijkt dat ook blanken in de 19de eeuw Sranan spraken en dat het Sranan toen al een stevige positie had als lingua franca. Sranan was de schooltaal voor slaven en zelfs voor schoolboeken. Zoals de ‘yayas’ in de ABC-eilanden, speelden de Surinaamse kindermeisjes (‘watramas’) een belangrijk rol in de overdracht van Sranan (toen nog Neger-Engels) op Nederlandse kinderen (Snijders, 2000).

In 1876 werd de leerplicht ingevoerd en werd er een heel actieve Neerlandocentrische cultuur- en taalpolitiek aangevat (Eersel, 1997). Bij gebrek aan kennis van de samenleving (alleen de missie had kennis van de Afrikaanse slavenbevolking en hun taal), werd het schoolmodel een kopie van het Nederlandse model, hetgeen geïnterpreteerd werd als een ideologische overweging. Het is mogelijk dat Nederland in Suriname vanuit een koloniale onderwijspolitiek handelde, maar in Nederlands-Indië was dit bijvoorbeeld helemaal niet het geval. Hoe dan ook was het onderwijs in Suriname er vanaf 1876 op gericht om alle Afrikaanse cultuurresten uit te roeien en zo snel mogelijk een Nederlandstalige en christelijke gemeenschap op te bouwen. Op school mochten kinderen onderling geen Sranan spreken en ook thuis werd het Nederlands aan ouders opgedrongen. Alle “niet-Nederlands” gedrag werd afgekeurd en afgestraft. De kerken die oorspronkelijk onderwijs hadden ingericht in het Sranan steunden uiteindelijk ook de koloniale taalpolitiek (Eersel, 1997).

Het Nederlands speelt in de multi-linguale Surinaamse samenleving zowel de rol van nationale als van officiële taal. Suriname ligt nochtans in Zuid-Amerika en vlakbij het Caribisch gebied, waar Spaans, Portugees en Engels de

belangrijkste talen zijn. Wat is dan de rol van het Nederlands in de huidige Surinaamse samenleving? Eersel (1983), vicevoorzitter van de *Society for Caribbean Linguistics*, heeft het over sterke en diepe minderwaardigheidsgevoelens van Sranansprekers en het hoge aanzien van het Nederlands. Hierbij moeten we rekening houden met de publicatiedatum van zijn werk en volgende conclusie:

“De nationalistische herwaardering van het Sranan en de ambivalente houding ten aanzien van de nationale taal van het land zijn complicerende factoren die asymmetrisch taalgedrag en onzekerheid in veeltalige sociale contacten veroorzaken. Het systeem is aan het veranderen.” (p.169)

Dankzij een resolutie van 15 juli 1986 is er een officiële spelling van het Sranantongo vastgelegd (Sanches, 2005). Toch blijft het voornamelijk een gesproken taal, op wat poëzie na (Romero, 2010). Romero, Amerikaanse journalist en correspondent Zuid-Amerika voor de *New York Times*, vraagt zich af welke taal het meest geschikt is voor de Surinamers. Het is een moeilijk vraagstuk voor een land dat nog steeds een nationale identiteit aan het vormen is na slechts 3 decennia onafhankelijkheid van Nederland.

“We shook off the chains of Dutch colonialism in the 1970s, but our consciousness remains colonized by the Dutch language,” zegt Paul Middellijn, een schrijver die poëzie maakt in Sranantongo en pleit voor Engels en Spaans als officiële talen (Moor, 2011). Het gebruik van Sranan wordt geassocieerd met nationalisme sinds Desi Bouterse in de jaren 1980 zijn speeches in het Sranan begon te geven. Romero (2010) vergelijkt Suriname met Babel omwille van de enorme verscheidenheid aan talen die er gesproken worden dankzij de instroom van o.a. Braziliaanse, Chinese, Indonesische en Indische migranten. Sranantongo blijft de lingua franca, die onder meer door haar flexibiliteit veel gemakkelijker te leren is voor nieuwkomers. Dit in sterk contrast met het Nederlands dat voor veel etnische groepen nog steeds de tweede taal blijft. De meeste kinderen gaan voor het eerst naar school met enkel kennis van hun moedertaal en soms wat Sranan (Snijders, 2000). Ook Engels speelt dankzij de alomtegenwoordigheid van Engelstalige televisie een grote rol in het Surinaamse taallandschap (Romero, 2010).

Kort samengevat spreken de Surinamers Nederlands en Sranan door elkaar, afhankelijk van de formaliteit van de situatie. Deze veralgemening blijkt toch vooral te gelden voor de taalsituatie in de hoofdstad (van Maele, 2011). In het binnenland speelt het Nederlands ook een rol, al is die veeleer ideologisch. In de praktijk worden in het binnenland vooral inheemse talen gesproken. Hoewel kinderen er in de plaatselijke basisscholen stapsgewijs Nederlands leren, is het voor slechts enkelen onder hen de moedertaal. Het ziet er volgens van Maele (2011) ook niet naar uit dat het aantal moedertaalsprekers zal stijgen in deze gebieden, omdat er weinig motivatie voor is.

Op het platteland had het Nederlands een grote invloed voor de burgeroorlog (1986–1991), die veel scholen met de grond gelijkmaakte. Daarna werd Sranan nog belangrijker als taal voor interetnische communicatie. Sranan is echter oorspronkelijk de taal van Creolen en wordt daarmee negatief geassocieerd waardoor vele Surinamers ze niet formeel accepteren. Sranan is zwart en Nederlands is blank voor een groot deel van de Surinamers, hoewel Suriname zonder Sranan niet zou kunnen functioneren (Eersel, 1997). Romero

(2008) voorspelt het stijgende belang van Engels en haalt aan dat een grotere literatuur in Sranan een groei ervan zou kunnen betekenen.

Suriname heeft nu eigenlijk een grote vrijheid om de taalsituatie en de officiële ta(a)l(en) vast te leggen (Moor, 2011). Noch bij de onafhankelijkheid in 1975, noch in 1987 is er iets vastgelegd in de grondwet in verband met de taalsituatie. Op 18 juni 2011 werd er door het Directoraat Cultuur een taalconferentie met als thema “Ordering van onze Meertaligheid” georganiseerd waar relevantie taalkwesties besproken werden. Moeten talen als het Sranantongo, het Sarnami en het Javaans officieel worden? Moet Engels een grotere rol krijgen naast of in plaats van het (Surinaams-)Nederlands? En het Spaans? Een belangrijk punt was een vraag naar wettelijke ondersteuning voor onderwijs in de eigen taal op basisscholen in het binnenland. Uit deze conferentie is er een concept voor een Taalwet van Suriname voortgevloeid. De conclusie van de Taalconferentie 2011: “Doen wat haalbaar is, met duidelijke doelen voor ogen: de meertaligheid ondersteunen naar een eenheid in verscheidenheid toe en standaardisatie van het Surinaams-Nederlands als officiële taal.” (Moor, 2011).

Vergelijking tussen de twee taalsituaties

In dit hoofdstuk maak ik een analyse van de grootste verschillen tussen de positie van Nederlands in Suriname en de ABC-eilanden, gebaseerd op Mijs (2010). Wat zijn de verschillen tussen het Sranantongo en Papiamentu en hoe verschilt de wederzijdse invloed van Nederlands op de plaatselijke taal?

1. Nederlands heeft in Suriname een hogere status dan Sranantongo. Na het falen van de onafhankelijkheid werd Nederlands een sleutel voor maatschappelijke vooruitgang. Omdat de Surinamers voelen dat Sranantongo spreken hen geen socio-economische voordelen oplevert zijn ze bereid om zich aan te passen en zichzelf Nederlandstalig te gaan noemen. Zo vindt een “vreemde” taal succes in een maatschappij. In de ABC eilanden ligt de situatie heel anders omdat Nederlands leren geen duidelijke voordelen biedt voor Papiamentosprekers (het grootste deel van de bevolking). De relatieve economische welvaart geeft de eilanden de mogelijkheid om een beleid te voeren dat zich afzet tegen het Nederlands en de ex-kolonisator, met Papiamentu als uiting van nationale identiteit.
2. In Suriname functioneert Nederlands (naast Sranantongo) als neutrale lingua franca tussen de 20 verschillende talen die er gesproken worden. Er wonen nog slechts enkele inwoners van Europese afkomst waardoor Nederlands een zekere neutraliteit heeft verkregen. In de ABC-eilanden is het koloniale verleden nog te zeer aanwezig, waardoor Nederlands een sterkere lading en connotatie met zich meedraagt.
3. Migratie is ook een belangrijke verschilfactor. In Nederland wonen bijna evenveel Surinamers als in Suriname. Elke Surinamer heeft dus wel minstens een familielid in Nederland. Vanuit de ABC-eilanden is migratie naar Nederland vaker tijdelijke werk- of studiemigratie. Sinds de jaren 1990, die economisch moeilijk waren voor de Curaçaoënaars, vestigen meer van hen zich (semi-)permanent in Nederland (Heijes, 2011).

De huidige problematiek is in beide gebieden vanuit een gelijkaardige situatie begonnen maar door omstandigheden heel anders geëvolueerd. Blakely (1998) toont een verschil aan tussen de mulatgemeenschap in Curaçao en in Suriname aan het einde van de 18de eeuw. In Curaçao ontstond er geen mulat-elite door de grotere aanwezigheid van blanke vrouwen die het blanke erfgoed in stand hielden. De Curaçaose mulatten waren voornamelijk ongeschoold, Katholiek (in tegenstelling tot de protestantse Nederlandse elite) en sprak de inheemse taal. In Suriname bestond de blanke bevolking bijna uitsluitend uit mannen die een inheemse vrouw namen en zo een mulat-elite creëerde die heel "Hollands" was wat taal en godsdienst betrof. Dit verschil kan deels een verklaring vormen voor de verspreiding van het Nederlands in Suriname.

Lila Gobardhan-Rambocus (2001) slaat de spijker op de kop tijdens : "het Nederlands is van een opgelegde taal een eigen taal geworden. Het Surinaams-Nederlands loopt langs een lijn die zich beweegt van 'bijna Sranantongo' tot 'bijna Algemeen Nederlands'. Ergens in het midden ligt het Surinaams-Nederlands dat de standaard is en dat wettelijk bekrachtigd moet worden. Dat zal heel wat zekerheid geven op het gebied van 'goed' of 'fout', binnen het onderwijs, binnen beroepsinstanties en voor iedereen die zijn eigen taal goed wil gebruiken."

Voor beide talen geldt dat ze door hun eenvoudigere structuur veel gemakkelijker opgepikt worden door nieuwkomers. Vooral in de ABC-eilanden waar er een grote toestroom van immigranten is draagt dit kenmerk bij aan de grootte van het aantal sprekers en de groei van deze creooltalen (Romero, 2010; Fouse, 2002).

Mufwene, een Congolese taalkundige gespecialiseerd in creooltalen, schreef het volgende over de sociale en economische waarde van een taal: "I personally think that in the context of language coexistence and competition (in the sense that linguistic variants or alternative language varieties are not equally rated socially or economically) it is important not to disregard the role of language as a tool that speakers can capitalize on when it is advantageous to them or possibly discard when it is perceived as no longer useful." (2010: 913) Het overleven van een taal hangt af van zo veel meer dan alleen maar lesgeven in die taal. Om die reden blijft de ex-koloniale taal leven in sommige ex-kolonies en verdwijnt ze in anderen. Hoe zit het dan met de toekomst van het Nederlands in de ABC-eilanden? Alleen als tweede taal in het onderwijs zal de taal niet overleven als niemand reden heeft om daarbuiten Nederlands te spreken. Het zich eigen maken van de taal zoals in Suriname, is misschien een noodzakelijk evolutie voor het bestendigen van het Nederlands in de ABC-eilanden.

Desondanks is volgens Bakker en van der Veer (1999) de emotionele verbondenheid van de ABC-eilanden met Nederland groot. Ze halen het voetbal aan als voorbeeld van de betrokkenheid van de Antillianen bij hun Nederlandse "familie". "De Antillianen en Arubanen vergelijken zich in sociaal en economisch opzicht niet met de landen in hun eigen regio, maar met Nederland en de Verenigde Staten" (71). Zij voorspellen bovendien dat de cultuurverschillen tussen beide partijen in een eventuele toekomstige scheiding een grotere rol zullen spelen dan financiële perikelen. De eilanden ergeren zich aan de betweterigheid van de Nederlanders en Nederland verafschuwt de Antilliaanse patronagecultuur. De geschiedenis van de Surinaams-Nederlandse band toont aan dat een politieke breuk geen gevolgen hoeft te hebben op taalvlak.

Daarentegen gaat het daar om een belangen- en meningsverschil op politiek niveau terwijl Bakker en Van der Veer (1999) het hebben over overtuigingen die leven bij de bevolking. Zoals eerder vermeld is die band bij de Surinaamse bevolking, onder andere door migratie, veel sterker dan bij de ABC-eilandbewoners.

De Nederlandse kijk op de postkoloniale relatie en 10-10-10

Op 10 oktober 2010 werden de Nederlandse Antillen opgeheven: ze bestaan heden ten dage uit 4 landen. Aruba had al een status aparte en Curaçao wordt ook een autonoom land met een eigen regering, binnen het Koninkrijk Nederland (evenals Sint-Maarten). Bonaire (samen met Saba en Sint-Eustatius, de BES-eilanden) blijven deel uitmaken van Nederland als bijzonder gemeenten (Rijksoverheid, 2011).

Volgens enkele taalwetenschappers is de aanwezigheid en promotie van de Nederlandse taal in de Nederlandse ex-kolonies onlosmakelijk verbonden met Nederlandse economische en politieke inmenging (Rutgers, 1997; Mijts, 2010; De Haas, 2008). In 1997 schreef Wim Rutgers over de “schijnautonomie” van de Nederlandse Antillen: “(...) er is wel degelijk een grote afhankelijkheid van Nederland. ‘Wie betaalt bepaalt.’” Nederland oefende in de jaren 1990 grotere druk uit om het Nederlands meer aandacht te geven op de eilanden. Volgens Rutgers (1997) is het in het voordeel van de gemeenschap om Engels en Papiamentu te promoten en dat daarbij de waarde van het Papiamentu erkend wordt door iedereen. Inspanningen hiervoor hebben ertoe geleid dat Nederlands aan waarde heeft moeten inboeten. Zolang Nederlands nog een belangrijke functie heeft moet die status volgens Rutgers (1997) hersteld worden.

In 2012 werd er een belevingsonderzoek uitgevoerd naar de mening van de bewoners van de BES-eilanden na de hervormingen van 10-10-10, in opdracht van de Rijksdienst Caribisch Nederland. Hier gaat het om de eilanden die bijzondere gemeentes van Nederland werden na de hervormingen (Bonaire, St. Eustatius en Saba) en zegt dus niets over Aruba en Curaçao. Desalniettemin is het belangrijk om te vermelden dat het onderzoek een positieve evolutie aantoonde wat betreft de mening van de eilandbewoners op vrijwel alle vlakken van het bestuur. Bovendien waren ze hoopvol dat deze evolutie zich zou voortzetten in onder andere het onderwijs, de economie en het functioneren van de regering (Curconsult, 2012).

Tabel 4: Samenvatting resultaten tevredenheidsonderzoek

Concise summary of results from baseline (2011) and follow-up study (2012)		
Indicator	2011	2012
Better medical care i.c.w. 10-10-10	36%	61%
Quality of medical care (<i>good and sufficient</i>)	38%	60%
Better functioning of the police since 10-10-10	n.a.	43%
Increased sense of security since 10-10-10	31%	48%
Quality of services provided by the Tax Department (<i>good and sufficient</i>)	39%	67%
Positive changes in Dutch Caribbean education since 10-10-10	40%	56%
Better service from the IND since 10-10-10	62%	61%
Quality of services provided by the IND (<i>good and sufficient</i>)	48%	56%
Opinion on the National Government in the Dutch Caribbean (grade 1-10)	5.4	6.1
Positive development net household income since 10-10-10	12%	16%
Improvement purchasing power since 10-10-10	10%	4%
Things going better with the island since 10-10-10	38%	21%

Noot: Curconsult, 2012. p. 28.

Volgens Hoefte (1996) is er weinig logische motivatie voor de langdurige band tussen Nederland en zijn ex-kolonies vanuit Nederlands perspectief. De relatie is financieel oninteressant voor de Nederlanders en als brug naar Noord- en Zuid-Amerikaanse handel alleen brengen de eilanden ook niet op. Voelt Nederland zich dan enkel verplicht door zijn koloniale geschiedenis om verwickeld te blijven in de Antilliaanse zaak? Het is belangrijk om te weten wat het doel van het staatkundig verband is en of er nog een toekomst voor het koninkrijk is in deze vorm volgens Nederland. Hierover is er een zeer belangrijke notitie, getiteld “De toekomst van het koninkrijk”, gepubliceerd op de website van de Rijksoverheid in juli 2011.

“Nederland draagt financieel bij aan de ontwikkeling van de voormalige Nederlandse Antillen door middel van samenwerkingsprogramma’s. De programma’s richten zich op de ontwikkeling van bestuur, onderwijs, rechtshandhaving en op socio-economische ontwikkeling. Daarnaast hebben de eilanden elk een samenwerkingsprogramma dat gericht is op non-gouvernementele organisaties (NGO’s). Deze organisaties zetten zich in voor maatschappelijk belang, zoals mensenrechten of armoedebestrijding.” (Rijksoverheid, 2011)

De aard en opzet van het Koninkrijk worden onvermijdelijk bepaald door het koloniale verleden van Nederland. Het Koninkrijk is een samenwerkingsverband tussen landen, ontstaan uit een overdracht van overheidsmacht. Ze worden geregeerd door gemeenschappelijke constitutionele regels. Er is een zekere mate van vrijwilligheid geïmpliceerd voor de “andere landen.” Zij kunnen onafhankelijk besluiten om wel of geen deel uit te maken van dit verband. Nederland erkent het zelfbeschikkingsrecht van deze landen en de vrijwilligheid van hun deelname. Nederland onderstreept wel dat vrijwilligheid niet hetzelfde is als vrijblijvendheid, en dit wordt als volgt verwoord in het Statuut: “de landen hebben het op zich genomen op voet van gelijkwaardigheid de gemeenschappelijke belangen te verzorgen en elkaar bijstand te verlenen.”

Nederland pleit in de notitie ook voor een nieuwe kijk op het Koninkrijk, waarin het niet enkel om de juridische band en de politieke waarborg. Die kijk beperkt zich op het verleden waarin Nederland als koloniale macht verantwoordelijk en aansprakelijk was voor zijn kolonies. De cruciale aanpassing is dus het kijken naar de mogelijkheden van het Koninkrijk in de toekomst, in plaats van de verplichtingen en beperkingen.

Wat is dan de toekomst van het koninkrijk? De landen van het Koninkrijk moeten verder gaan dan de rechtsband die tussen hen bestaat, en een constructieve manier vinden om die mogelijkheden in te vullen. Nu zitten de landen vast in een situatie waarin de eilanden terugvallen op Nederland wanneer ze dit gunstig achten, en Nederland op zijn beurt de eilanden van tijd tot tijd tot de orde roept. "In de praktijk betekent dit dat Nederland van tijd tot tijd de landen zal moeten herinneren aan hun verantwoordelijkheid voor integer en betrouwbaar bestuur, goede rechtspleging en bescherming van de mensenrechten in het Koninkrijk. Nederland vervult dan als het ware de rol van politieagent die zorgt voor recht en orde in het Caribisch deel van het Koninkrijk." Volgens de Nederlanders is deze verhouding niet duurzaam, mede omdat de eilanden deze relatie als "neerbuigend en paternalistisch" ervaren.

Op economisch vlak legt Nederland in de notitie de nadruk op handelsmogelijkheden tussen Europa en Midden- en Zuid-Amerika via de Antillen. Daarbij wordt vermeld dat het directe economische belang van de eilanden voor de Nederlandse economie verwaarloosbaar is, maar andersom niet. Het totale BBP van de economieën van Aruba en Nederlandse Antillen was in 2010 ongeveer 0,8% van het BBP van Nederland. Een citaat uit de notitie zet de stelling kracht bij dat de samenwerking tussen Nederland en de eilanden niet altijd vanzelf gaat: "De verantwoordelijkheid van Nederland voor de Caribische eilanden schept verplichtingen en lasten die bij tijd en wijle knellen." Hierover schreef Hoeft in 1996: (...) it is not just the administrations in Willemstad and Oranjestad that need to change their ways, The Hague must also learn to shift gears and find a more diplomatic pathway between paternalism on the one hand and provocation on the other."(p.51)

Een belangrijke passage uit de notitie tracht een analyse te maken van het sporadische falen van de relatie tussen Nederland en de Antillen. De politieke inzet van weerszijden is wisselvallig geweest, afhankelijk van de noden en motivatie op het moment.

"De maatschappelijke verscheidenheid en het verleden komen ten dele ook tot uitdrukking in de politieke verhoudingen op de eilanden en de wisselvalligheid in de politieke betrekkingen tussen Nederland en de landen in de Caraïben, die beheerst worden door enerzijds ambities van autonomie en eventueel zelfstandigheid en anderzijds de wens om gebruik te maken van de financiële, economische en maatschappelijke mogelijkheden van de relatie met Nederland. Ook aan Nederlandse zijde is de politieke inzet voor een goede relatie met de Antillen niet een constante. Het leidt tot wisselingen in de intensiteit van de betrekkingen die gecompliceerd worden doordat de variaties in politieke inzet en wil aan weerszijden van de oceaan niet gesynchroniseerd verlopen en elkaar daardoor dreigen te versterken" (Rijksoverheid, 2011).

Op 27 oktober 2011 hebben Minister Donner van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Minister-President Eman van Aruba een samenwerkingsprotocol getekend tussen Nederland en Aruba. De samenwerking tussen beide landen kreeg hiermee een nieuwe impuls, gebaseerd op gelijkwaardigheid en wederzijdse baten, volgens beide partijen. Het protocol focuste op adviezen en samenwerking tussen Nederland en Aruba voor toekomstige handelsmogelijkheden met Zuid-Amerika en Europa.

“Daarmee is het niet langer de vraag wat Nederland voor Aruba kan doen, maar wat beide landen voor elkaar kunnen doen. Minister Donner gaf daarbij aan dat het belang voor Nederland sinds de staatkundige hervormingen alleen maar groter is geworden. Nederland is immers dichter bij Aruba komen te liggen, sinds Bonaire deel uitmaakt van Nederland.” (Rijksoverheid, 2011)

In oktober 2012 gaf Nederlands Minister van Buitenlandse Zaken Liesbeth Spies een toespraak voor de Genootschap Nederland-Aruba. Daarin benadrukte ze het wederzijds voordelige karakter van de relatie tussen Nederland en Aruba. In het kader van de wereldwijde economische crisis kaartte ze het vertrek van de Valero olieraffinaderij op Aruba aan. Hierbij verwees ze naar het vertrek van Exxon net voordat Aruba de Status Aparte verkreeg. Ze drukte een vertrouwen uit over Aruba, dat economisch afhankelijk is van een beperkt aantal industrieën, en dat net zoals toen, deze crisis te boven zal komen door onder andere te focussen op de toeristische sector. Verder zei ze: “De ambities van Aruba om als bruggenhoofd te fungeren tussen Europa en Latijns-Amerika vind ik een uitstekend idee.”

“Als je al bijna 400 jaar lief en leed deelt, dan weet je intussen ook wel wat je aan elkaar hebt. Aan die goede onderlinge verstandhouding veranderde niets toen Aruba een status aparte kreeg en ook niet toen Aruba op 10-10-10 één van de vier landen van het Koninkrijk der Nederlanden werd. Die enkele keer dat het wat stroef gaat, doet daar niets aan af. Dat kan ook niet, want een relatie die al haast vier eeuwen stand houdt moet wel hecht zijn.” (Rijksoverheid, 2012)

Taalbeleid in het politieke landschap

Tollefson legt in zijn onderzoek naar “Taalonderwijsbeleid” uit 2002 focus op de relaties tussen taal, macht en ongelijkheid: onmisbare concepten om taal en samenleving te kunnen begrijpen. Hierbij is het belangrijk te onderzoeken hoe dominante sociale groepen taal gebruiken om sociale hiërarchieën in stand te houden. Er wordt volgens Tollefson (2002) algemeen aangenomen dat wetgeving wordt gebruikt om communicatie te verbeteren, om gevoelens van nationale eenheid aan te moedigen en om sociale en economische gelijkheid te verzorgen. Een kritische blik onderzoekt daarentegen de link tussen taalbeleid en klassenongelijkheid, regionale verschillen en etniciteit of nationaliteit. In Suriname is de taalpolitiek er bijvoorbeeld op gericht geweest om een bevolking die uit 4 verschillende werelddelen afkomstig was, één taal te laten spreken en één cultuurgemeenschap te laten vormen. Een passend commentaar hierop geeft Lippi-Green (1997): “Policies attempting to ensure that everyone speaks the

same language variety are no more realistic than policies requiring everyone to be the same height” (Tollefson, 2002).

Toonaangevende taalwetenschappers Hodge & Kress schreven (1993: 6): “Language is an instrument of control as well as of communication.” Op politiek niveau speelt het aspect van taal en taalattitudes als middel van controle een belangrijke rol. Taalbeleid is een belangrijk stuk van nationale (en internationale) politiek en de maatschappelijke gevolgen ervan mogen niet onderschat worden. Een belangrijk aspect van taalbeleidsanalyse is de rol van bepaalde regelgeving in het mobiliseren van de publieke opinie, het kanaliseren van politieke energie en het plaatsen van economische middelen (Tollefson, 2002).

Papiamento als stokpaardje voor de nationalisten?

Volgens academici en schrijvers is de weerbaarheid van Papiamento deels te danken aan een traditie van radicale politiek en pragmatische planning. Hierbij wordt Trinta di Mei, een gewelddadige opstand tegen de Nederlandse onderdrukking op 30 mei 1969 (cf. supra), aangehaald als belangrijk duwtje in de rug voor de heropbloei van het Papiamento. Een Curaçaose schrijver vertelt aan Romero (2010) dat die dag de Antillianen deed beseffen dat Papiamento een subversieve kracht was voor hen, waarin ze al eeuwen geheimen konden houden voor de Nederlanders.

Om het Nederlands te overwinnen heeft het Papiamento toch nog een eind te gaan. De wetten op Curaçao zijn bijvoorbeeld nog steeds in het Nederlands geschreven. Papiamento wint aan grond in het onderwijs in de lagere jaren maar er wordt nog steeds overgeschakeld op Nederlands in de hogere jaren omwille van de economische voordelen die Nederland(s) nog altijd biedt aan de eilandbewoners (Romero, 2010). De Curaçaose linkse partij Pueblo Soberano pleit voor een volledige breuk met Nederland, en Papiamento als officiële taal naast Engels en Spaans. Het Nederlands is volgens hun voorzitter Helmin Wiels (2010) “zo dood als Grieks of Latijn”(Romero, 2010).

De ‘Actiegroep Bezorgde Bonairianen’ is een vereniging van inwoners van Bonaire die niet tevreden zijn met de huidige staatsrechtelijke status van hun eiland. Ze denken dat een nieuw referendum een betere optie zal bieden, die meer rekening houdt met de bijzondere kenmerken van Bonaire. Ook enkele politieke partijen zijn het oneens met de huidige situatie, en stellen een ‘Federale Deelstaat’ als status. Op deze manier kan Bonaire volgens hen meer zelfstandigheid vergaren dan als bijzondere gemeente van Nederland. Onder de naam ‘Nos ke Nos Boneiru Bek’ (Wij willen ons Bonaire terug) nemen de groepen actie om hun standpunten duidelijk te maken (Beautiful Bonaire, n.d.).

Sranan als taal van emancipatie?

Taal speelt een rol in een Surinaamse politieke leven omdat de verschillende partijen zich verenigen, niet per se volgens hun filosofie, maar volgens etniciteit (Padgett, 2010). Het gebruik van Sranan in officiële context heeft een nationalistische bijklank, mede dankzij de promotie ervan door

Bouterse in de jaren 1980 (Snijders, 2000; Sanches, 2005). Nederlands is de officiële taal van Suriname, hoewel Bouterse er in 2000 voor pleitte om Engels de officiële taal te maken. In zijn speech bij de voorstelling van het Prisma woordenboek Sranantongo in 2005 gaf Peter Sanches, voorzitter van het Instituut ter Bevordering van de Surinamistiek, aan dat er vanaf 1945 een opmars van het Sranantongo plaatsvond in Suriname. De bevolking begon zijn culturele identiteit te ontdekken. Sommige nationalistische groepen willen Sranantongo officieel maken, als verzet tegen de ex-kolonisator. Sanches merkt op dat er bij de aansluiting van Suriname bij de Taalunie jammer genoeg geen afspraken of doelstellingen zijn opgesteld wat betreft het Surinaams taalbeleid. Volgens hem is Sranantongo van belang “voor een verdere natievorming en van de culturele identiteit.”

Noch Nederland noch Suriname is voorlopig geïnteresseerd om verdere toenaderingen te doen. Nederland was in november 2012 niet van plan om weer een Nederlandse ambassadeur naar Suriname te sturen en ook Bouterse verklaarde dat de Surinaamse diplomatieke belangen in andere landen groter zijn dan in Nederland (Nu.nl, 18 november 2012). De vorige Nederlandse ambassadeur was in april teruggeroepen nadat het Surinaamse parlement een amnestiewet had goedgekeurd waardoor de verdachten van de Decembermoorden (waaronder Bouterse) hun straf zouden ontlopen. Volgens de Surinaamse Minister van Buitenlandse Zaken is de koele relatie grotendeels te wijten aan het feit dat Nederland Desi Bouterse nog steeds niet als democratisch verkozen staatshoofd wil accepteren (Padgett, 2010).

Enquête onder lokale taalbeleidsmakers en taalkundigen

Methode van enquête

Een enquête bestaande uit 10 open vragen werd via e-mail verzonden naar de contactpersonen. In de e-mail beschreef ik de opzet van mijn onderzoek en vroeg ik de aangeschreven personen om hun medewerking. Daarbij vroeg ik om de mail door te sturen naar collega's die eventueel zouden kunnen bijdragen aan het onderzoek. Bij de eerste 3 professionals die ik aanschreef heb ik na twee weken een herinneringse-mail gestuurd. Later heb ik mijn eerste e-mail verstuurd naar de medewerkers van lokale organisaties die zich bezighouden met taal en taalbeleid. Na 1 maand heb ik de organisaties een herinnering gestuurd, waarna de ingevulde enquêtes begonnen binnen te stromen. De eerste reactie heb ik ontvangen op 14 november 2012, de laatste op 1 maart 2013.

Vragenlijst

Tabel 5: Vragenlijst

1. Wat is uw functie en jobomschrijving?
2. Wat is uw woonplaats?
3. Welke ta(a)l(en) spreekt u: thuis/op het werk/met het gezin/met vrienden en kennissen
4. Wat is volgens u de belangrijkste evolutie op taalvlak sinds 2000 in de regio waar u woont en/of werkzaam bent?
5. Denkt u dat de mogelijkheid bestaat dat Aruba, Bonaire en Curaçao op termijn evolueren naar een taalsituatie waarin Nederlands enkel op papier een "officiële taal" van het gebied is?
6. Waarom is het volgens u wel of niet belangrijk/nuttig dat kinderen in Aruba, Bonaire en Curaçao naast Papiamentu de Nederlandse taal leren beheersen?
7. Pleit u voor Spaans of Engels als vreemde taal in het onderwijs in plaats van Nederlands om aansluiting op verdere studies mogelijk te maken?
8. Hoe belangrijk zijn ideologische factoren en culturele identiteit in de promotie van Papiamentu in het taalbeleid op de ABC-eilanden volgens u?
9. In Suriname heeft men gekozen voor Nederlands als taal van emancipatie en internationale aansluiting. In 2005 hebben ze zich aangesloten bij de Nederlandse Taalunie, wat voor een grotere verhoging van de status van het Nederlands t.o.v. die van Sranantongo zorgde. Denkt u dat de goedkeuring van de aanvraag tot lidmaatschap bij de Taalunie steun zou vinden bij de inwoners van Aruba en Curaçao?
10. Denkt u dat de staatkundige hervormingen van 2010 voor een nieuwe impuls voor het belang van de Nederlandse taal in de ABC-eilanden hebben gezorgd?

Deze vragenlijst werd verstuurd naar onderzoekers en docenten aan de Universiteit van de Nederlandse Antillen (UNA), de Universiteit Aruba en de Rijksdienst Caribisch Nederland. Ook de medewerkers van de *Fundashon pa Planifikashon di Idioma* op Curaçao en van Splika (*Stimula Papiamentu Literatura i Informashon riba Kultura di Antianan abou*) in Den Haag heb ik aangeschreven. Daarnaast heb ik FIDE (*Fundashon Inovashon di Enseñansa na Korsou*) in Curaçao gecontacteerd. Ik heb op de contactpagina van de websites van deze (overheids)organisaties de e-mailadressen van alle werknemers gezocht en hen aangeschreven.

Ik heb enkel Antilliaanse organisaties gecontacteerd omdat de dialoog rond de taalsituatie omwille van de recente veranderingen levendiger en minder stabiel is dan in Suriname. Ik heb daarom ook geen Surinaamse taalkundigen gecontacteerd. Vanzelfsprekend ligt de focus van de vragen dus op de situatie in de ABC-eilanden. De casus Suriname heeft in de vragenlijst vooral gediend ter vergelijking.

Bonaire is niet vertegenwoordigd in de resultaten: geen van de ondervraagden woont of werkt in Bonaire. De belangrijkste reden hiervoor lijkt mij dat de overkoepelende taalorganisaties en universiteiten op de grotere eilanden gevestigd zijn.

Resultaten van de enquête en bespreking

In totaal heb ik 18 e-mails verstuurd die de contactpersoon uitnodigen de vragenlijst in te vullen en eventueel door te sturen naar collega's of andere mogelijke contactpersonen. Ik heb 22 ingevulde enquêtes verzameld. De respons op mijn onderzoek was dus erg hoog. Hieruit leid ik af dat het onderwerp en de vragen de aangeschreven personen interesseerde en dat zij mijn e-mail hebben doorgestuurd naar collega's en vakgenoten. Mijn open vragen vroegen iets meer inspanning dan bijvoorbeeld schaalvragen. Desalniettemin hebben de meeste contactpersonen uitgebreid geantwoord op de open vragen.

Vraag 1: Wat is uw functie en job omschrijving?

Ik heb naar de functie en jobomschrijving van de respondenten gevraagd omdat ik meningen van plaatselijke taalkundigen en taalbeleidsmakers beoogde te verzamelen. Onder meer door het relatief indirecte contact via e-mail en door mijn vraag om de enquête door te sturen naar andere geïnteresseerden, is de groep respondenten gediversifieerd. Naast mijn oorspronkelijke doelgroep heb ik onrechtstreeks ook andere beroepen aangesproken, met het onderwijs als overkoepelende sector. Bij nader inzien heb ik besloten dat de belangrijkste parameter voor de relevantie van een mening in mijn onderzoek niet de job van de ondervraagde is. Primair is dat de respondent woont en werkt op één van de ABC-eilanden en begaan zijn met of geïnteresseerd zijn in de plaatselijke taalsituatie.

Vraag 2: Wat is uw woonplaats?

Tabel 6: Woonplaats van respondenten

Woonplaats	Aruba	Curaçao
	15	7

Vraag 3: Welke ta(a)l(en) spreekt u...? (meerdere antwoorden mogelijk)

Tabel 7: Talen gesproken door respondenten

Gebruik	Taal	Aantal
Als moedertaal	Nederlands	11
	Papiamentó	11
	Engels	1
	Spaans	1
	Javaanse taal	1
Thuis (met het gezin)	Nederlands	13
	Papiamentó	13
	Engels	2
	Spaans	2
	Sranantongo	1
	Russisch	1
Op het werk	Nederlands	22
	Papiamentó	18
	Engels	6
	Spaans	2
Met vrienden/kennissen	Nederlands	16
	Papiamentó	16
	Engels	11
	Spaans	7

Omdat het mogelijk was om meerdere talen op te geven per categorie geeft de tabel weer hoe vaak een taal opgegeven is door de respondenten binnen die categorie. De som van het aantal sprekers per categorie is dus meer dan 22.

Twee van de ondervraagden geven zowel Papiamentó als Nederlands op als moedertaal en één van hen Papiamentó en Spaans. Opvallend is dat in elk van de vier opgegeven categorieën Nederlands en Papiamentó ongeveer even veel voorkomen. Alle respondenten geven aan op het werk Nederlands te gebruiken: 4 van de ondervraagden spreken uitsluitend Nederlands in professionele context, de rest gebruikt daarnaast minstens één andere taal.

Drie docenten Nederlands, waarvan één in Curaçao woont en twee in Aruba, gaven aan zowel thuis, op het werk als met vrienden en kennissen uitsluitend Nederlands te spreken. Twee ondervraagden uit Aruba spreken bijna uitsluitend Papiamentó, behalve sporadisch Nederlands met een Nederlandstalige collega. Van de 22 respondenten spreken er 8 zowel Nederlands, Papiamentó, Engels als Spaans, afhankelijk van de context. Het gaat hier natuurlijk om een steekproef uit een hoogopgeleide laag van de bevolking. Het contrast tussen twee mensen in dezelfde beroepstak en op hetzelfde eiland waarbij de ene bijna uitsluitend Nederlands spreekt en de andere bijna uitsluitend Papiamentó toont toch een zekere verdeeldheid. Als het Nederlands (zoals vele critici beweren) niet meer “leeft” op de ABC-eilanden, hoe kan het dan dat er mensen zijn die hun dagelijks bestaan beleven in het Nederlands?

Vraag 4: Wat is volgens u de belangrijkste evolutie op taalvlak sinds 2000 in de regio waar u woont en/of werkzaam bent?

Voor 11 van de respondenten is de belangrijkste evolutie geweest dat het Papiamento steeds meer aanwezig is op school en in andere sferen, en dit ten koste van de positie van het Nederlands. Concreet vermelden 9 respondenten letterlijk de invoering van Papiamento als verplicht vak in de lagere en middelbare school als een belangrijke evolutie. Eén ondervraagde kaart de toegenomen invloed van het Engels aan als belangrijkste evolutie, een andere de invloed van het Spaans als bedreiging voor het Nederlands. Voor twee respondenten zijn de vorderingen in het taalbeleid (het ontstaan van stichtingen en organisaties) en de vooruitgangen in onderzoek en publicaties over taal in de regio de belangrijkste evoluties.

Vraag 5: Denkt u dat de mogelijkheid bestaat dat Aruba, Bonaire en Curaçao op termijn evolueren naar een taalsituatie waarin Nederlands enkel op papier een "officiële taal" van het gebied is?

Vijftien van de tweeëntwintig contactpersonen zijn het eens dat de kans bestaat dat Nederlands enkel nog op papier een rol gaat spelen in de ABC-eilanden. Volgens twee van hen is dat zelfs al zo. Belangrijke opmerkingen werden toegevoegd dat men zo wel eens “kansen zou laten liggen op doorstuderen in Nederland” en dat concreet zou kunnen gebeuren “dat Nederlands zijn status als officiële taal zou verliezen.”

Er bestaat wel een verdeeldheid in de antwoorden: vijf van de ondervraagden antwoorden met een duidelijke “nee”. De redenen hiervoor zijn enerzijds de huidige hoger onderwijsmogelijkheden en anderzijds de politieke banden met Nederland, vooral in het geval van Bonaire. Eén respondent merkt op dat er in Bonaire, bijzonder gemeente van Nederland, wel eens de omgekeerde beweging zou kunnen plaatsvinden waardoor het Nederlands het Papiamento gaat verdringen. Eén antwoord is “afhankelijk van de politieke situatie op de eilanden.” Dit kaart het belang van de politieke relaties tussen Nederland en de eilanden in de taalsituatie ter plaatse aan, waarbij de eilanden dus niet allemaal over dezelfde kam geschoren mogen worden.

Engels wordt in één antwoord genoemd als de nieuwe volkstaal van Aruba en één respondent gelooft dat het Nederlands nog niet van de baan is o.m. “omdat de bevolking zelf niet genoeg waarde schenkt aan het Papiamento.” Er wordt in de antwoorden tweemaal opgemerkt dat Nederlands al heel lang de status van vreemde taal heeft in de Antillen.

Vraag 6: Waarom is het volgens u wel of niet belangrijk/nuttig dat kinderen in Aruba, Bonaire en Curaçao naast Papiamentu de Nederlandse taal leren beheersen?

Achttien van de ondervraagden antwoorden letterlijk dat het om bepaalde redenen belangrijk is voor kinderen om het Nederlands te beheersen. Daarvan verwijzen 14 respondenten naar het nut van Nederlands voor aansluiting op verdere studies in Nederland en zelfs voor het onderwijs op de eilanden zelf. Een andere reden voor het nut van Nederlands in het onderwijs die zeven van de contactpersonen aangeven is de politieke en bestuurlijk rol van Nederland. In het bezit zijn van een Nederlandse paspoort brengt volgens hen ook de verplichting om het Nederlands machtig te zijn met zich mee. De kinderen moeten als Nederlandse burgers hun rechten en plichten kunnen uitoefenen in het Nederlands, verklaart één van de ondervraagden.

Een gezonde en nuttige manier om Nederlands in het onderwijs te houden (en dus hogere studies in Nederland mogelijk maken voor wie dat wil) is om de taal als vreemde taal te onderwijzen, zoals dat al jaren met succes met Engels en Spaans wordt gedaan. De respondent die dit voorstelt benadrukt daarbij de cijfers die uitwijzen dat op de huidige manier de slaagpercentages van studenten in buitenland het laagst zijn in Nederland. Twee respondenten zijn het oneens met de rest. Ze minimaliseren het percentage jongeren dat effectief in Nederland gaat studeren en het belang van het Nederlands op de eilanden tout court. Volgens één van hen is Engels een nuttiger alternatief. Eenmaal wordt het gebrek aan alternatieve methoden en materiaal (zelfs de instructies in de Engelse les worden in het Nederlands gegeven) vermeld als een struikelblok voor verandering. Hierbij wordt ook opgemerkt dat dit de leerlingen die het Nederlands niet machtig zijn langs alle kanten belemmert.

Vraag 7: Pleit u voor Spaans of Engels als vreemde taal in het onderwijs in plaats van Nederlands om aansluiting op verdere studies mogelijk te maken?

Over het nut van Engels en Spaans in het onderwijs, al dan niet ter vervanging van Nederlands, zijn de meningen verdeeld. Een opvallende opmerking is een voorstel om in een systeem met meerdere middelbare scholen een eigen identiteit te laten ontwikkelen zodat leerlingen kunnen kiezen tussen verschillende soorten diploma's met verschillende doorstromingsmogelijkheden. Er zijn slechts twee ondervraagden die pleiten voor Engels in plaats van Nederlands als vreemde taal in het onderwijs. De andere respondenten pleiten voor Engels, Spaans én Nederlands als vreemde taal in het onderwijs, omdat de globalisering ervoor gezorgd heeft dat de wereld veel kleiner is geworden en omdat geografisch gezien deze talen nuttig zijn voor de kinderen.

Het belang van Engels als vreemde taal in het onderwijs wordt benadrukt door vier van de ondervraagden. Zoals ik al eerder heb vermeld worden er enkel beurzen uitgereikt aan studenten die verder studeren in Nederland. Een respondent getuigt: "Het zou subliem zijn voor Iln die het Engels of Spaans beheersen en om in de regio te kunnen studeren (Amerika en elders) De financiële barrière geeft ons geen keus dan het Nederlands te kiezen om in

Nederland verder te kunnen studeren.” Eén uitschieter is een respondent die antwoordt dat Nederlands nooit vreemde taal mag genoemd worden in het Koninkrijk Nederland.

Vraag 8: Hoe belangrijk zijn ideologische factoren en culturele identiteit in de promotie van Papiamentu in het taalbeleid op de ABC-eilanden volgens u?

Van de 22 respondenten vonden er 19 dat ideologische factoren en culturele identiteit een (zeer) grote rol spelen in de promotie van Papiamentu. Ter illustratie citeer ik het antwoord van een Arubaanse docent Nederlands: “Bijzonder belangrijk. Het gaat hier om een taal die ondanks eeuwenlange onderdrukking nog steeds springlevend is en die het sociale leven op de eilanden beheerst. Papiamentu moet in het taalbeleid een uiterst belangrijke plaats innemen: het is de moedertaal van de overgrote meerderheid, het is de taal die het de migranten mogelijk maakt te integreren, het is de taal waarin de overgrote meerderheid van de kinderen het beste kan leren, etc. Papiamentu is een unieke creatie van dit volk, de peiler(sic) van de identiteit en de cultuur van de bewoner van de ABC-eilanden. De drager van het immateriële erfgoed van deze eilanden.”

Een andere respondent noemt het Papiamentu een symbool voor de afstand tot Nederland en de Nederlandse (postkoloniale) cultuur. Er wordt ook vermeld dat 60% procent van de lokale bevolking laagopgeleid is, dus is voor hen de noodzaak voor de Nederlandse taal ook niet zo groot.

Volgend antwoord van een Arubaanse docent Papiamentu is interessant omwille van de kritiek op de taalbeleidsmakers die erin vervat zit: “Belangrijk genoeg voor de mensen die voor het Papiamentu pleiten, maar niet belangrijk genoeg voor degenen die zich bezig houden met het voeren van het taalbeleid.” Deze respondent impliceert dat de mensen die een uitvoerende functie hebben op politiek niveau zich minder bekommeren om de promotie van het Papiamentu (op vlak van ideologie en cultuur). Betekent dit dat ideologische factoren wel van belang zijn voor de voorvechters van het Papiamentu, maar niet doorslaggevend genoeg zijn om beleidsmakers te overtuigen van de waarde van het Papiamentu? Mijn vermoeden wordt bevestigd door volgend antwoord: “Op Aruba merk je dat men het Papiamentu op school promoveert naast het Nederland en andere genoemde talen (ook Frans), maar zodra men pleit voor het Papiamentu als instructietaal dan verzet men ertegen. Reden die men geeft is dat men met het Papiamentu nergens komt en met het Nederlands wel. Een onderzoek wees uit dat van de ongeveer 300 studenten die naar Nederland vertrekken niet eens een vierde deel slaagt, terwijl anderen naar de omgeving gaan studeren en de rest [van de] afgestudeerden (meer dan 300) “thuis blijft”.”

Een andere respondent bekijkt het belang van Papiamentu voor culturele identiteit eerder op gemeenschapsniveau: “Iemand die geen Papiamentu (sic) spreekt wordt niet opgenomen in de maatschappij en blijft een vreemdeling.” Zo lijkt het alsof Papiamentu een heel belangrijke communicatiemiddel is in de samenleving, maar daar buiten net door zijn ideologisch karakter niet serieus wordt genomen als onder andere taal voor instructie en beleid.

Vraag 9: In Suriname heeft men gekozen voor Nederlands als taal van emancipatie en internationale aansluiting. In 2005 hebben ze zich aangesloten bij de Nederlandse Taalunie, wat voor een grotere verhoging van de status van het Nederlands t.o.v. die van Sranantongo zorgde. Denkt u dat de goedkeuring van de aanvraag tot lidmaatschap bij de Taalunie steun zou vinden bij de inwoners van Aruba en Curaçao?

Tien van de 22 respondenten denken niet dat er steun zal zijn voor een lidmaatschap bij de Nederlandse Taalunie, en vier van hen vermelden daarbij dat de vergelijking met Suriname niet echt van toepassing is omdat Nederlands daar een heel andere positie heeft. Er wordt onder andere in één antwoord gesuggereerd dat het de inwoners van de ABC-eilanden (vooral de laagopgeleiden) weinig zal kunnen deren. Een belangrijke opmerking die door vijf respondenten wordt gemaakt is dat een aansluiting bij de Taalunie misschien een verkeerd beeld zou geven van het belang en de waarde van het Nederlands in de Antilliaanse context. Volgens hen zou de Arubaanse of Curaçaose bevolking nooit de status van het Nederlands verheven laten worden boven die van het Papiamentu. Zoals de antwoorden op de vorige vraag al duidelijk maakten is het Papiamentu een zeer belangrijk element van de Arubaanse en Curaçaose culturele identiteit. Zes van ondervraagden denken nochtans dat de aanvraag tot lidmaatschap wel steun zou vinden bij de inwoners van Aruba en Curaçao. Eén respondent denkt wel dat enkel de hoogopgeleide inwoners de aanvraag zouden steunen. Een andere voorspelt dat mensen met kinderen die kans hebben op een verdere studie in Nederland voorstanders zullen zijn van een lidmaatschap.

Vraag 10: Denkt u dat de staatkundige hervormingen van 2010 voor een nieuwe impuls voor het belang van de Nederlandse taal in de ABC-eilanden hebben gezorgd?

Eerder het Papiamentu dan het Nederlands heeft door de hervormingen van 10-10-10 een nieuwe impuls gekregen volgens de contactpersonen. Zestien van hen antwoorden duidelijk negatief op de vraag of Nederlands een nieuwe impuls heeft gekregen. Eén respondent merkt misschien terecht op dat het nog te kort na de hervormingen is om daarover te oordelen. Zes van de ondervraagden merken het verschil op tussen de situatie van Aruba en Curaçao en die van Bonaire na 2010. Volgens hen zal het Nederlands wellicht wel meer aanwezig zijn geworden op Bonaire nadat het eiland deel werd van Nederland in 2010. Eén van de respondenten legt uit dat elke school nu een taalbeleidsplan moet opstellen, waarbij er veel aandacht is voor de positie van het Nederlands. Of dit een gevolg is van de hervormingen drie jaar geleden is niet duidelijk. Er wordt wel opgemerkt door een respondent dat de situatie lichtjes anders kan beschouwd worden op Bonaire omwille van zijn andere politieke status (als bijzondere gemeente van Nederland).

Tot slot de zeer uitgesproken mening van een ontwikkelaar van Papiamentstalige leermiddelen uit Aruba:

“Welk belang? De meeste kinderen beheersen de Nederlandse taal heel slecht. Het leeft helemaal niet bij ons. Het leren ervan moet vanuit de moedertaal gebeuren. Het Nederlands sprekend kind kan rustig meegaan in zijn/haar taal als hij/zij in groep 3 begint. Maar aan het Papiaments talig kind wordt nu gezegd: nu moet je ophouden met het praten, denken, voelen, relativeren, argumenteren etc. in je taal. Hij/zij begint in een taal die hij helemaal niet kent. Dit is tegen de rechten van een kind. Wat men heeft gemerkt is het imponeren (sic) van de Nederlandse taal op school en in de gemeenschap. Na 2010 merkt men wel dat er meer resentie (sic) bestaat tegen Nederlanders om de manier waarop ze zich gedragen. Dit vooral op Curacao, Bonaire en Saba. In het algemeen zijn Nederlanders niet geliefd; het feit alleen dat zij geen interesse tonen om het Papiamento te leren is al genoeg (uitzondering in acht genomen natuurlijk!). Hun houding tegenover het Papiamento alsof het nog steeds een "apentaal" (Zoals de Nederlanders het in de vorige eeuwen noemden), maakt het nog erger. Nederland gooit veel geld in het onderwijs, maar het feit zal blijven dat de Nederlands taal helemaal niet leeft bij ons!”

Van een van de medewerkers van de *Fundashon pa Planifikashon di Idioma* kreeg ik volgend antwoord op mijn vraag om medewerking voor mijn onderzoek:

“De volgende reactie is mede namens de heer R. Severing, directeur van de *Fundashon pa Planifikashon di Idioma*. Uw onderzoek is zeker relevant en de vragenlijst is interessant. Echter, als medewerkers van het overheidsinstituut FPI moeten we, ongeacht onze persoonlijke opvattingen, naar de bestaande regelgeving over taal en taalonderwijs verwijzen. In de publicatie van de minister van onderwijs 'Onderwijswetgeving' zijn de meest recente en meest relevante wettelijke regelingen opgenomen. De verordeningen van 2007 en 2008 regelen respectievelijk de officiële talen van het land en de schrijfwijze. Verder is per onderwijsniveau en onderwijstype na te gaan welke talen welke rol hebben.” Ondanks deze mededeling kreeg ik van één medewerkster van de FPI een e-mail dat ze de vragenlijst had ingevuld.

Opinies uit andere bronnen

Naast mijn eigen vragenlijst, heb ik de meningen van enkele sleutelfiguren via andere bronnen samengevat. In 2010 verscheen een reeks interviews door Taalschrift, de maandelijkse elektronische uitgave over taal en taalbeleid van de Nederlandse Taalunie. Ronnie Severing, directeur van de *Fundashon pa Planifikashon di Idioma* in Curaçao werd in het kader van deze reeks geïnterviewd over de Antilliaanse taalsituatie. Hij voorspelde in 2010 dat de taalsituatie zal stabiliseren en evenwicht zal vinden waardoor de situatie duurzaam zal zijn (dat is waar de taalplanning van FPI, waar hij directeur van is, zich voor inzet). Hij denkt wel dat, alvorens de situatie stabiel wordt, er een verandering zal optreden waarbij Papiamento misschien een belangrijkere rol zal krijgen. Daarnaast gelooft hij dat Nederlands aanwezig zal blijven in wetgeving, rechtsspraak en onderwijs.

Shirley Sitaldin, Surinaams Minister van Onderwijs en Volksontwikkeling, werd ook geïnterviewd door Taalschrift: “Het gaat goed met het Nederlands in Suriname, het is de officiële taal, het nieuws, programma’s op televisie, onderwijs, wetgeving en meer” (Taalunie, 2010). Het aantal moedertaalsprekers van het Nederlands blijft stijgen, omdat steeds meer ouders met hun kinderen thuis Nederlands spreken. Daarnaast bestaan er in Suriname ook veel andere talen. Sranan is de omgangstaal die snel wordt opgepikt door nieuwkomers (Sitaldin haalt Chinezen en Brazilianen aan als voorbeeld). Er is volgens Sitaldin geen sprake van een taalstrijd, Nederlands vormt geen bedreiging voor de andere talen in Suriname. Mensen spreken afhankelijk van de context verschillende talen. Zij voorspelt dat Nederlands binnen 25 jaar zeker nog taal van het onderwijs zal zijn, maar men kan niet in de toekomst kijken omdat taal dynamisch is en er vanaf de basisschool bv. ook Spaans en Engels op school wordt gegeven, zoals in zovele landen.

De mening van Nederlands taalwetenschapper Wim Rutgers is eveneens interessant. Hij sluit zijn kort onderzoek over literatuur in de verschillende talen op de ABC-eilanden uit 2004 af met de bedenking dat Nederlands bevreemdend en isolerend werkt in de regio. In navolging van Sint-Maarten is dit volgens hem een onvermijdelijke weg die de Benedenwindse eilanden nog te gaan hebben. Rutgers denkt dat een voorbeeld nemen aan de Surinaamse situatie en de plaatselijke variant van het Nederlands tot eigen taal maken geen optie meer is, onder meer omdat de situaties tegenwoordig eigenlijk niet meer te vergelijken zijn.

Ten slotte spreekt Fred de Haas (2008), schrijver en journalist voor onder andere het Antilliaans dagblad Amigoe, over de rol van het Papiamentu: “Papiamentu: een prachttaal en een krachtig symbool van nationale identiteit! Dit kopje is, helaas, niet volledig en zou eerlijkheidshalve moeten luiden: ‘Papiamentu: een prachttaal, maar je komt er niet ver mee...’” Door het kleine aantal sprekers en de geografische beperktheid van het Papiamentu, biedt de taal volgens de Haas geen verdere perspectieven. De belangrijke rol van de taal op de Benedenwindse eilanden valt niet te ontkennen, maar de Haas is kritisch over Papiamentu op hoog niveau, omdat volgens hem Engels, Spaans of Nederlandse geschikter zijn voor internationale aansluiting.

Volgens de Haas is dit ook de boodschap die kinderen moeten krijgen in verband met hun toekomst. Naast hun moedertaal moeten ze andere taal kiezen, en deze keuze vertaalt zich naar het politieke dilemma waarin de Antillen voortdurend verkeren. Tussen de regels door trekt de Haas de conclusie dat de uitkomst van het referendum, waarin de meerderheid van de Antillianen koos om deel te blijven uitmaken van het Koninkrijk, economisch bepaald is. Hij stelt dat de Antillen en Aruba Nederland binnen 50 jaar misschien niet meer zouden nodig hebben, wanneer de economische situatie op de eilanden verbetert en het ontwikkelingspeil stijgt. Hij spreekt zo onrechtstreeks een duidelijke voorkeur uit voor een situatie waarin de eilanden onafhankelijk zijn, en pleit voor een goede beheersing van een tweede of derde taal als instrument voor ontwikkeling. “Het lijkt voor de hand te liggen dat de Antillen in de verre toekomst gericht zullen zijn op het Caraïbisch gebied en op de grote continenten Noord- en Zuid-Amerika. Niemand kan dit voorspellen. Maar het is een *educated guess* dat het Nederlands tegen die tijd geen rol meer zal spelen, evenmin als nu in Indonesië (het voormalige ‘Nederlands Indië’) en zal zijn vervangen door het Engels of het Spaans.”

Conclusie en bespreking

De postkoloniale meertaligheid in de ABC-eilanden en Suriname is een interessant onderzoeksonderwerp, zowel vanuit taalkundig als sociopolitiek standpunt. Zoals blijkt uit de literatuurstudie van deze verhandeling, is er voldoende literatuur voorhanden die de situatie onderzoekt en beschrijft van de kolonisatie door Nederland tot aan het begin van de 21ste eeuw. Wat ik met mijn onderzoek wou toevoegen aan dit thema is een kleinschalige opiniepeiling bij de mensen die om professionele (of persoonlijke) redenen begaan zijn met het taalbeleid en de concrete taalsituatie in de ABC-eilanden. Mijn hypothese voorspelde dat zowel uit de literatuurstudie als uit de antwoorden op mijn eigen vragenlijst het belang van ideologie en politieke en economische motivatie in taalkwesties zou blijken.

De resultaten van mijn onderzoek hebben voor mij deze hypothese deels bevestigd. Uit de antwoorden kwam duidelijk naar voor dat ideologie een grote rol speelt in de promotie van het Papiamentu, onder andere in het onderwijs. Ook de ideologische weerstand tegen het Nederlands werd door velen van de ondervraagden onderstreept. De belangstelling voor mijn onderzoek en vragenlijst, die blijkt uit de hoge respons, bevestigt voor mij eveneens de hypothese.

In mijn literatuurstudie heb ik enkele oudere bronnen geraadpleegd (jaren 1980 en 1990) die volgens mij vanwege hun kwaliteit toch zeer relevant zijn. Achteraf bekeken bieden deze bronnen een interessant contrast voor de recentere bronnen en mijn eigen onderzoek. Van bijvoorbeeld de emotionele verbondenheid met Nederland waar Bakker en van der Veer het in 1999 over hebben valt in mijn onderzoek nog weinig te bespeuren.

De antwoorden van mijn contactpersonen geven weer welke ideeën en verwachtingen er echt leven onder de bevolking van de ABC-eilanden. Bronnen als overheidspublicaties, toespraken van politici en theoretische taalstudies houden veel minder de vinger aan de pols van het volk. Er is een opmerkelijke verdeeldheid onder de contactpersonen. Het is opvallend dat veel van de respondenten zeer uitgesproken meningen hebben over de thema's. Hieruit leid ik af dat de taalkundige toekomst van de eilanden een actuele kwestie is, ook voor de 'gewone burger'.

Een zwakte van mijn onderzoek, die eigen is aan het gebruik van een elektronisch vragenlijst en e-mail, is dat het niet helemaal duidelijk is wie je precies bereikt hebt. Een onderzoek ter plaatse zou daar een goed alternatief voor zijn, ook om gericht naar contactpersonen te kunnen zoeken. Bovendien zouden face-to-face interviews de mogelijkheid bieden om persoonlijker antwoorden te krijgen en door te vragen op bepaalde thema's. Net zoals interviews met jongeren die opgroeien in de huidige onderwijssituatie een interessante aanvulling geweest zouden zijn op het onderzoek.

Toch heeft mijn onderzoek bijgedragen tot meer inzicht in de manier waarop de taalsituatie in de ABC-eilanden leeft bij de lokale hoogopgeleide klasse. De opiniepeiling is een waardevolle aanvulling op het beeld dat een buitenstaander zich kan vormen door middel van een analyse van de literatuur en beleidsteksten. Het laat de lezer toe een link te leggen en te vergelijken

tussen het taalbeleid op politiek niveau en hoe dit zich vertaalt in het onderwijs en de samenleving.

Meer onderzoek naar de Surinaamse taalsituatie zou ook interessant zijn. Zoals blijkt uit mijn onderzoeksopzet leek de Antilliaanse taalkwestie mij dynamischer en actueler dan de Surinaamse. Bij nader inzien is de Surinaamse taalsituatie niet zo stabiel als ze op het eerste zicht lijkt. Het contrast tussen de hoofdstad enerzijds en het platteland anderzijds en daarbij de aanwezigheid van 20 verschillende talen maken van Suriname een zeer interessant onderzoeksonderwerp voor taalkundigen.

Bibliografie

Bakker, J. & van der Veer, R. (1999). Nederlandse Antillen en Aruba: mensen, politiek, economie, cultuur, milieu. Uit Landenreeks. Koninklijk Instituut voor de Tropen, NOVIB.

Beautiful Bonaire (n.d.). Eilandbestuur. Geraadpleegd op 14 december 2012 op http://www.beautiful-bonaire.nl/wonen/overheid_eilandbestuur.html

Blakely, A. (1998) Historical Ties among Suriname, the Netherlands Antilles, Aruba, and the Netherlands. *Callaloo* 21 (3): Caribbean Literature from Suriname, The Netherlands Antilles, Aruba and The Netherlands: A Special Issue, 472–478.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). CBS – Cijfers – Allochtonen. Geraadpleegd op 5 februari 2013 op <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/allochtonen/cijfers/default.htm>

Chandler, D. (1994). The Sapir-Whorf Hypothesis. Adapted from *The Act of Writing*. Geraadpleegd op 25 maart 2012 op <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/short/whorf.html>

Charry, E., Koefoed, G. & P. Muysken (Eds.)(1983). *De talen van Suriname*. Muiderberg: Dick Coutinho.

Curconsult (2012, oktober). Continue Building Together. Follow-up Perception Study Dutch Caribbean. Geraadpleegd op 22 december 2012 op http://www.rijksdienstcn.com/media/files/FINAL%20Belevingsonderzoek%20CN%202012%20_008c_%20ENG.pdf

De Haas, F. (2008). Antilliaans Onderwijsballet: de spagaat tussen moedertaal en schooltaal, identiteit en cultuur. Geraadpleegd op 10 april 2012 op <http://beteronderwijsnederland.net/node/4691>

De Rijksoverheid (n.d.). Caribisch deel van het koninkrijk. Geraadpleegd op 13 september 2012 op <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-van-het-koninkrijk>

Eersel, C.H. (1983). Variëteiten van het Creools in Suriname. Prestige bij taalkeuze en taalvorm. In E. Charry, G. Koefoed & P. Muysken (Eds.). *De talen van Suriname* (pp. 163–169). Muiderberg: Dick Coutinho.

Eersel, H. (1997). De Surinaamse taalpolitiek: een historisch overzicht. In K. Groeneboer (Ed.). *Koloniale taalpolitiek in Oost en West: Nederlands-Indië, Suriname, Nederlandse Antillen, Aruba* (pp. 207–224). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Fouse, G. (2002). *The Story of Papiamentu: A Study in Slavery and Language*. Lanham, Maryland: University Press of America.

Fundashon pa Planifikashon di Idioma (n.d.). Geraadpleegd op 10 oktober 2012 op http://www.fpi.cw/index.php?topic=home_nl

Gobardhan-Rambocus, L. (1997). Suriname en het Nederlands. In K. Groeneboer (Ed.). *Koloniale taalpolitiek in Oost en West: Nederlands-Indië, Suriname, Nederlandse Antillen, Aruba* (pp. 225-249). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Gobardhan-Rambocus, L. (2001): *Onderwijs als sleutel tot maatschappelijke vooruitgang. Een taal- en onderwijsgeschiedenis van Suriname (1651-1975)*. Geciteerd in Moor, E. (2011, 26 juni). *Ala Tongo Bun! Een conferentie over de Surinaamse Taalsituatie*. Geraadpleegd op 7 januari 2013 op <http://caraibischeletteren.blogspot.be/2011/06/ala-tongo-bun.html>

Gobierno di Aruba (n.d.). *Aruba - Onderwijsvernieuwing*. Geraadpleegd op 12 maart 2012 op <http://www.overheid.aw/index.asp?nmoduleid=19&wgid=6&sc=0&spagetype=21&nPageID=873&nCMSPageType=1#anker4>

Groeneboer, K. (red) (1997). *Koloniale taalpolitiek in Oost en West - Nederlands Indië, Suriname, Nederlandse Antillen, Aruba*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Heijes, C. (2011). *Cross-cultural perception and power dynamics across changing organizational and national contexts: Curaçao and the Netherlands*. *Human Relations* 64, 653-674.

Hodge, R. & G. Kress (1993). *Language as Ideology*. London: Routledge.

Hoefte, R. (1996) *Thrust together: The Netherlands Relationship with Its Caribbean Partners*. *Journal of Interamerican Studies and World Affairs* 38 (4), 35-54.

Latinworld (2010). *Guyana, Suriname and French Guiana: South America's forgotten corner?* Geraadpleegd op 7 mei op <http://www.latinworld.com/2010/guyana-suriname-and-french-guiana-south-americas-forgotten-corner.htm>

Mijts, E. (2010). *Taal, cultuur en literatuur van de Nederlandse Antillen, Aruba en Suriname*. *Cuadernos de Filología Alemana* II, pp. 213-224.

Moor, E. (2011, 26 juni). *Ala Tongo Bun! Een conferentie over de Surinaamse Taalsituatie*. Geraadpleegd op 7 januari 2013 op <http://caraibischeletteren.blogspot.be/2011/06/ala-tongo-bun.html>

Mufwene, S. (2010, december). *The role of mother-tongue schooling in eradicating poverty: a response to Language and poverty*. *Language* 86(4), pp. 910-932. Linguistic Society of America.

Nationaal Historisch Museum (n.d.). *Antillianen in Nederland*. Geraadpleegd op 15 januari 2013 op <http://www.innl.nl/page/1009/nl>

Nu.nl (2012, 18 november). Diplomatieke band met Suriname blijft koel. Geraadpleegd op 17 december 2012 op <http://www.nu.nl/politiek/2961168/diplomatieke-band-met-suriname-blijft-koel.html>

Padgett, T. (2010, 12 augustus). Suriname: The Dictator Who Came in from the Cold. TIME World. Geraadpleegd op 15 februari 2013 op <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2009955,00.html>

Radio Nederland Wereldomroep. (2010, 10 oktober). Wereldkids–Einde van de Nederlandse Antillen. Geraadpleegd op 7 mei 2013 op <http://blogs.rnw.nl/wereldkids/einde-van-de-nederlandse-antillen>

Ramdharie, S. (2005, 28 november). Nederland helpt Antillen met miljardenschuld. De Volkskrant. Geraadpleegd op 6 februari 2013 op http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2824/Politiek/article/detail/677503/2005/11/28/Nederland-helpt-Antillen-met-miljardenschuld.dhtml?utm_source=scherm1&utm_medium=button&utm_campaign=Cookiecheck

Ricento, T. (2000). Ideology, Politics and Language Policies: Introduction from Ideology, Politics and Language Policies: Focus on English, ed. Thomas Ricento. pp. 1–8.

Ricento, T. (2006). Theoretical Perspectives in Language Policy: An Overview from An Introduction to Language Policy: Theory and Method. Boston: Blackwell Publishing.

Romero, S. (2008, 23 maart). In Babel of Tongues, Suriname Seeks Itself. The New York Times. Geraadpleegd op 16 oktober 2012 op http://www.nytimes.com/2008/03/23/world/americas/23suriname.html?pagewanted=all&_r=0

Romero, S. (2010, 4 juli). A Language Thrives in its Caribbean Home. The New York Times. Geraadpleegd op 16 oktober 2012 op <http://www.nytimes.com/2010/07/05/world/americas/05curacao.html>

Rutgers, W. (1997). De postkoloniale taalsituatie op de Nederlandse Antillen en Aruba. In K. Groeneboer (Ed.). Koloniale taalpolitiek in Oost en West: Nederlands–Indië, Suriname, Nederlandse Antillen, Aruba (pp. 275–291). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Rutgers, W. (2004). Waarom schrijft u? Waarom schrijft u in het Nederlands? Literatuur en taal in de Nederlandse Antillen en Aruba. Tydskrif vir Letterkunde 41 (1), 115–129.

Sanches, P. (2005). Presentatie Peter Sanches, voorzitter Stichting IBS ter gelegenheid van de verschijning van het Prisma woordenboek Sranantongo 21 april 2005. Geraadpleegd op 15 september 2012 op <http://www.surinamistiek.nl/main/persberichten/speech%20presentatie%20Sranantongo%20woordenboek.pdf>

Smeets, R. (2001, juni). Naar een samenhangend taalbeleid voor het Nederlands vanuit Europees perspectief. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Snijders, A. (2000). Suriname: mensen, politiek, economie, cultuur, milieu. Uit Landenreeks. Koninklijk Instituut voor de Tropen, NOVIB.

Souther, A. (2010). The English Occupation: Are We English Teachers or Foot Soldiers of Cultural Imperialism? *Journal of English as an International Language* Vol. 2, 124–132.

Taalunie (2010, 19 november). Nederlands op de Antillen, Ronnie Severing. Geraadpleegd op 26 oktober 2012 op http://www.youtube.com/watch?v=bJaLNv5Jy_Q

Taalunie (2010, 19 november). Nederlands in Suriname, Shirley Sitaldin. Geraadpleegd op 26 oktober 2012 op <http://www.youtube.com/watch?v=M3INNLCzkrw&feature=relmfu>

The Worldbank (2012). Migration and Remittances Data. Geraadpleegd op 5 februari 2013 op <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTDECPROSPECTS/0,,contentMDK:22759429~pagePK:64165401~piPK:64165026~theSitePK:476883,00.html#Remittances>

The Worldbank (2012). Net official development assistance and official aid received (current US\$). Geraadpleegd op 6 februari 2013 op <http://data.worldbank.org/indicator/DT.ODA.ALLD.CD/countries/SR?display=graph>

Tollefson, J. (1995). *Power and Inequality in Language Education*. New York: Cambridge University Press.

Tollefson, J. (2002). *Language policies in Education: Critical Issues*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Van Aller, H.B. (2005). *Overzicht Staatkundige Geschiedenis Nederlandse Antillen en Aruba 1634 - 2006*. Geciteerd op Overheidswebsite Aruba - "Aruba en het Koninkrijk". Geraadpleegd op 7 maart 2012 op <http://www.overheid.aw/index.asp?nmoduleid=19&wgid=6&spagetype=21&nPageID=1120&nCMSPageType=1>

Van Maele, P. (2011, 16 juni). Zonder het Nederlands waren we pas echt geïsoleerd. *Taalschrift* 81. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Van Putte, F. (1997). De Nederlandse koloniale taalpolitiek op de Benedenwindse Antillen. In K. Groeneboer (Ed.). *Koloniale taalpolitiek in Oost en West: Nederlands-Indië, Suriname, Nederlandse Antillen, Aruba* (pp. 251–273). Amsterdam: Amsterdam University Press.

VisitAruba.com (n.d.). Government and politics. Geraadpleegd op 7 januari 2013 op <http://www.visitaruba.com/about-aruba/general-aruba-facts/government-and-politics/>

Wikipedia (2013). Nederlands Indië. Geraadpleegd op 7 mei 2013 op <https://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlands-Indië>